

Family life in spagaat

Een onderzoek naar de benadering van het EHRM betreffende de rol van 'het belang van het kind' bij de eerbiediging van het recht op gezinsleven in zaken omtrent pleeggezinplaatsingen.



Afstudeerscriptie master Jeugdrecht

Auteur: Marzia Angius

Studentnummer: 1308092

Begeleider: mr. K.A.M. van der Zon

Datum: juli 2014



Universiteit Leiden

INHOUDSOPGAVE

Introductie	4
Methode van onderzoek	6
Onderzoeksvraag & deelvragen	7
Leeswijzer	8
H1: Art. 8 EVRM & de positieve verplichting(en) van staten	9
1.1 Begrip ‘gezinsleven’.....	9
1.2 Positieve verplichtingen staten algemeen.....	10
1.3 Positieve verplichtingen <i>na</i> een pleeggezinplaatsing.....	13
1.3.1 Hereniging ouder & kind.....	13
1.3.1.1 Bevorderen contact met (biologische) ouders.....	14
1.3.2 Periodieke evaluatie.....	14
1.3.3 Toezicht op implementatie kinderbeschermingsmaatregelen.....	17
1.3.4 Opvoeding op maat.....	18
1.4 Conclusie.....	19
H2: De positieve verplichting(en) van staten & het belang van het kind	20
2.1 Het belang van het kind algemeen.....	20
2.2 Het belang van het kind & de hereniging.....	22
2.3 Het belang van het kind & de niet hereniging.....	23
2.3.1 Gezonde leefomgeving.....	23
2.3.2 Stabiliteit & continuïteit in opvoeding.....	24
2.3.3 Hechting aan pleegouders.....	25
2.4 Mening van het kind.....	26
2.5 Conclusie.....	27
H3: Het VN-Kinderrechtencomité & het belang van het kind	28
3.1 Het Comité & ‘het belang van het kind’ algemeen.....	28
3.2 Het Comité & de concretisering van ‘het belang van het kind’.....	29
3.2.1 Bescherming gezinsleven van het kind.....	30
3.2.2 Welzijn van het kind.....	31
3.2.3 Veilige leefomgeving.....	32
3.2.4 Het Comité over het belang van het hoorrecht.....	32
3.3 Conclusie.....	33
H4: VN-Richtlijnen & het belang van het kind	36
4.1 De verantwoordelijkheid van de staat & het welzijn van het kind.....	36
4.2 Behoeft van het kind aan veilige, stabiele en ondersteunende omgeving.....	37
4.3 Vereisten voor hereniging.....	38
4.4 Conclusie.....	40
Kritische reflectie op de benadering van het EHRM	42
Conclusie	43
Literatuurlijst	46

*Leer de kinderen liefde
Voordat je ze leert lopen
Want leer je ze lopen
Zonder liefde gaat 't niet*

Toon Hermans

INTRODUCTIE

‘Hoewel positieve verplichtingen op grond van vaste jurisprudentie vooral gericht lijken op het recht van ouders op ongestoord gezinsleven, waarbij wordt geïmpliceerd dat dit recht overeenkomt met het belang van hun kinderen, is sinds enkele jaren meer aandacht te vinden voor een expliciete weging van het belang van het kind, zelfs als dit niet overeenkomt met het recht van de ouders.’¹

Een ieder heeft ‘recht op gezinsleven’, zo luidt art. 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (hierna: EVRM).² Het ‘recht op gezinsleven’ is een belangrijk recht dat in het geding kan komen als een kind in het kader van een kindbeschermingsmaatregel in een pleeggezin wordt geplaatst.³ Mijns inziens is dit recht een zeer interessant recht dat om nadere reflectie vraagt. Een kind dat in een pleeggezin wordt geplaatst heeft namelijk reeds ‘gezinsleven’ met zijn/haar biologische ouder(s)⁴, maar kan ook ‘gezinsleven’ ontwikkelen met zijn/haar pleegouders.⁵ Deze situatie maakt de waarborging van dit recht complex.

De verantwoordelijkheid voor de waarborging van ‘het recht op gezinsleven’ ligt, volgens het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) bij de Staat.⁶ Uit art. 8 EVRM, vloeit voort dat de Staat zowel *negatieve* als *positieve verplichtingen* heeft om de uitoefening van dit recht, ook na een pleeggezinplaatsing, effectief te garanderen. Onder een *negatieve* verplichting wordt een *onthoudingsplicht* van de Staat verstaan. Deze onthoudingsplicht beoogt het individu te beschermen tegen willekeurige inmenging van de Staat. Alleen indien er sprake is van een zekere ‘noodzaak’ kan de inmenging gerechtvaardigd zijn.⁷

¹ M.R. Bruning, ‘Bescherming van kinderen tegen huiselijk geweld als positieve verplichting van de Staat’, *NJCM-Bulletin*, afl. 5, 2003, p. 625-640.

² Het recht op gezinsleven is ook terug te vinden in art. 9 IVRK. Zie verder hoofdstuk 3.

³ Als het om pleegzorg gaat dient er onderscheid te worden gemaakt tussen pleegzorg in een vrijwillig kader en pleegzorg in een justitieel kader. Een vrijwillige plaatsing houdt in dat de plaatsing van het kind in een pleeggezin op initiatief van de ouders is. Een justitiële plaatsing daarentegen houdt in dat het kind bij pleegouders wordt geplaatst met een kindbeschermingsmaatregel; een ondertoezichtstelling (OTS) of een voogdijmaatregel. De ouders zijn bij een justitiële plaatsing ook niet bevoegd om zelfstandig de verblijfplaats van hun kind te wijzigen. In deze scriptie zal ik me beperken tot die gevallen waarin sprake is van een justitiële plaatsing.

⁴ Zie paragraaf 1.1.

⁵ In dit onderzoek zal ik me beperken tot het perspectief van het kind.

⁶ Uit art. 1 EVRM kan ook worden opgemaakt dat Verdragstaten ‘het recht op gezinsleven,’ zoals neergelegd in art. 8 EVRM, effectief dienen te garanderen.

⁷ ‘Het recht op gezinsleven’ is geenszins een absoluut recht. Een inmenging van de staat op ‘het recht op gezinsleven’ kan namelijk geoorloofd zijn als aan de drie criteria van lid 2 van art. 8 EVRM wordt voldaan. Deze criteria zijn: ‘in accordance with the law’ (bij wet voorzien), ‘legitimate aim,’ (dient een of meer doelen die genoemd zijn in het tweede lid van art.8 EVRM) en; ‘necessary in a democratic society’(noodzakelijk in een democratische samenleving).

Bij de beoordeling van de ‘noodzakelijkheid’ van een uithuisplaatsing komt staten een ruime ‘margin of appreciation’ (beoordelingsruimte) toe. Zie ook paragraaf 1.2.

Een positieve verplichting houdt daarentegen in dat, om ‘het recht op gezinsleven’ effectief te garanderen, de Staat zich *actief* dient op stellen.

In dit onderzoek zal ik me beperken tot het achterhalen van de positieve verplichting(en) van de Staat, die naar het oordeel van het EHRM voortvloeit uit art. 8 EVRM, na de beslissing tot pleeggezinplaatsing.

Vanaf de tweede helft van de jaren ‘90⁸ is er een omslagpunt geweest wat betreft de eerbiediging van het recht op ongestoord gezinsleven van de (biologische) ouders. Er wordt niet meer vanuit gegaan dat het recht van de ouders op een ongestoord gezinsleven te allen tijde overeenkomt met de belangen van het kind. Het belang van het kind wordt niet per definitie het beste gediend als het kind samenleeft met zijn/haar (biologische) ouders. Er kunnen zich situaties voordoen waarin het belang van het kind juist het beste wordt gediend als het kind bij de pleegouders verblijft. Zoals Bruning in de bovengenoemde citaat aangeeft speelt *de expliciete weging van het belang van het kind* hierin een grote rol.⁹

Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken welke invulling en betekenis het EHRM geeft aan ‘het belang van het kind’¹⁰ en hoe dit de positieve verplichting(en) van staten om ‘het recht op gezinsleven’ effectief te garanderen, heeft beïnvloed.

Op het einde van dit onderzoek zal worden gekeken in hoeverre de benadering van het EHRM omtrent de rol en de invulling van het belang van het kind bij de waarborging van het recht op gezinsleven in zaken omtrent pleeggezinplaatsingen, overeenkomt met de invulling die door het VN-Kinderrechtencomité en de VN- Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen¹¹ wordt gegeven aan het belang van het kind.

⁸ Zie noot 1.

⁹ Prof. mr drs. M.R. Bruning is (o.m.) hoogleraar Jeugdrecht aan de Universiteit Leiden.

¹⁰ Als startpunt zal de zaak EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen / Noorwegen) worden gehanteerd.

¹¹ Ook bekend als: UN Guidelines for the Alternative Care for Children.

METHODE VAN ONDERZOEK

Voor dit onderzoek zal grondig de jurisprudentie van het EHRM worden geanalyseerd. Alleen de jurisprudentie met betrekking tot pleeggezinplaatsingen of waar het EHRM expliciet iets zegt over de invulling van ‘het belang van het kind’, zal in dit onderzoek worden betrokken. Als alle relevante jurisprudentie is bestudeerd zal allereerst getracht worden te achterhalen welke positieve verplichtingen volgens de vaste jurisprudentie van het EHRM voortvloeien uit art. 8 EVRM. Als dit eenmaal is vastgesteld zal worden gekeken op welke wijze het EHRM ‘het belang van het kind’ concretiseert. Vervolgens zal aan de hand van de, vanaf halverwege jaren '90 ontwikkelde jurisprudentie, worden vastgesteld in hoeverre de concretisering van het belang van het kind de toepassing van de positieve verplichting(en) van staten om ‘het recht op gezinsleven’ effectief te garanderen *na* een pleeggezinplaatsing, heeft beïnvloed.

Voorts zal uitvoerig General Comment nummer 14 en de VN-Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen (hierna: VN-Richtlijnen) worden bestudeerd. Bij de bestudering van deze twee documenten zal worden gekeken in hoeverre de benadering van het EHRM overeenkomt met de invulling die deze documenten geven aan het belang van het kind. Kritisch zal worden gekeken waar en of het EHRM meer zou kunnen aansluiten bij deze documenten.

Op het einde van dit onderzoek zal een kritische reflectie plaatsvinden met betrekking tot de benadering van het EHRM.

ONDERZOEKSVRAAG & DEELVRAGEN

Naar aanleiding van het voorgaande luidt de onderzoeksvraag als volgt:

In hoeverre speelt de invulling die door het EHRM wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’ een rol bij de toepassing van de uit art. 8 EVRM voortvloeiende positieve verplichting(en) van staten om het recht op gezinsleven effectief te garanderen na de beslissing tot pleeggezinplaatsing, en komt deze invulling overeen met de invulling die door het VN-Kinderrechtencomité en de VN-Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’?

Om de hoofdvraag zo nauwkeurig mogelijk te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- Wat verstaat het EHRM onder het begrip ‘gezinsleven’?

Stilstaan bij deze vraag is essentieel aangezien je alleen een beroep kunt doen op ‘het recht op gezinsleven’ als er daadwerkelijk sprake is van ‘gezinsleven.’

- Wat verstaat het EHRM onder ‘positieve verplichtingen’ voortvloeiend uit art. 8 EVRM en welke positieve verplichtingen hebben, volgens de vaste jurisprudentie van het EHRM, staten *na* de beslissing tot pleeggezinplaatsing?

Aan de hand van deze informatie kan er later vastgesteld worden welke invloed de expliciete weging van het ‘belang van het kind’ heeft op de positieve verplichting(en) van staten.

- Op welke wijze wordt ‘het belang van het kind’, in zaken omtrent pleeggezinplaatsingen, geconcretiseerd door het EHRM?

Bij de beantwoording van deze vraag wordt duidelijk of de expliciete weging van ‘het belang van het kind’ invloed heeft gehad op de (huidige) positieve verplichting(en) van de staten.

- Komt de invulling die door het EHRM wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’ bij een pleeggezinplaatsing overeen met de invulling die door het VN-Kinderrechtencomité en de VN-Richtlijnen wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’?

Tot slot wordt gekeken of en op welke wijze het EHRM in haar jurisprudentie meer aan zou kunnen sluiten bij de invulling die door VN-Kinderrechtencomité en de VN-Richtlijnen wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’.

LEESWIJZER

In hoofdstuk 1 volgt allereerst een uitleg over het begrip ‘gezinsleven’ en zullen de uit art. 8 EVRM voortvloeiende positieve verplichtingen van staten, zoals die uit de vaste jurisprudentie van het EHRM naar voren komen worden uiteengezet. In hoofdstuk 2 zal duidelijk worden op welke wijze het EHRM ‘het belang van het kind’ concretiseert. Gekeken zal worden in hoeverre de invulling die het EHRM geeft aan ‘het belang van het kind’ vanaf medio jaren '90, de toepassing van de uit art. 8 EVRM positieve verplichtingen van staten heeft beïnvloed. In Hoofdstuk 3 zal de invulling die het Comité geeft aan het belang van het kind worden beschreven en zal worden gekeken of de benadering van het EHRM overeenkomt met de zienswijze van het Comité. In Hoofdstuk 4 zal worden stilgestaan bij de invulling van het belang van het kind door de VN-Richtlijnen en ook in dit hoofdstuk zal gekeken worden naar overeenkomsten met de benadering van het EHRM. Na hoofdstuk 4 volgt een (korte) kritische reflectie op de benadering van het EHRM. Ten slotte volgen de conclusie en de eventuele aanbevelingen.

H1: ART. 8 EVRM & DE POSITIEVE VERPLICHTING(EN) VAN STATEN

In dit hoofdstuk zal eerst kort stil worden gestaan bij het begrip ‘gezinsleven’. Daarna volgt een uitleg over de betekenis van ‘de positieve verplichtingen’. Vervolgens zal uiteen worden gezet welke positieve verplichtingen staten hebben, *na* een beslissing tot pleeggezinplaatsing op grond van de vaste jurisprudentie van het EHRM.

1.1 Begrip ‘gezinsleven’

Zoals in de introductie naar voren is gekomen is het ‘recht op gezinsleven’ te vinden in art. 8 EVRM. Dit recht komt een ieder toe, doch is het voor de bescherming van dit recht van essentieel belang dat er sprake is van ‘gezinsleven’.¹² Het EHRM zegt over ‘het bestaan van gezinsleven’ onder meer het volgende:

*‘The existence or non-existence of ‘family life’ for the purposes of Article 8 is essentially a question of fact depending upon **the real existence in practice of close personal ties.**’¹³*

Aldus, of er sprake is van ‘gezinsleven’ dient volgens het EHRM te worden beoordeeld aan de hand van het algemene beginsel ‘*close personal ties,*’ oftewel of er tussen personen (daadwerkelijk) sprake is van een ‘nauwe persoonlijke betrekking’. Hierbij is het van belang dat er zorgvuldig per casus wordt gekeken naar de bestaande feiten en dat rekening wordt gehouden met het feit dat het begrip ‘gezinsleven’ aan verandering onderhevig is. Oorspronkelijk was het ‘gezinsleven’ namelijk beperkt tot de traditionele gezinsvorm; een gehuwd echtpaar en de uit die relatie geboren kinderen. Sinds het Marckx arrest is het duidelijk geworden dat ‘gezinsleven’ een begrip is dat zich geleidelijk ontwikkelt. Naar het oordeel van het EHRM kan niet meer louter de traditionele gezinsvorm als ‘gezinsleven’ worden beschouwd, maar dient er rekening te worden gehouden met het feit dat er inmiddels modernere gezinsvormen bestaan.¹⁴

In verschillende zaken heeft het EHRM aangegeven wanneer er *in ieder geval* gesproken kan worden van ‘een gezinsleven met het kind’.¹⁵ Zo is het EHRM van oordeel dat tussen de (biologische) moeder en het kind ‘gezinsleven’ bestaat door louter de geboorte van het kind.¹⁶

¹²‘By guaranteeing the right to respect for family life, Article 8 (art. 8) presupposes the existence of a family’. Zie par. 31 EHRM 13 juni 1979, appl. no. 6833/74 (Marckx / België).

¹³ Zie bv. par. 36 EHRM 1 juni 2004, appl. no. 45582/99 (Lebbink / Nederland) en par. 150 EHRM 27 april 2001, appl. no. 25702/94 (K&T / Finland).

¹⁴ EHRM 13 juni 1979, appl. no.6833/74 (Marckx / België).

¹⁵ M.L.C.C. De Bruijn-Luckers, ‘Artikel 8 EVRM, Recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven’, in: M.J.C. Koers & P.M.J. Vonken (red.), *Personen-en Familierecht* (Tekst & Commentaar), Deventer: Kluwer 2012.

¹⁶ Art. 8 EVRM maakt geen onderscheid tussen wettige en onwettige families. Ook de alleenstaande moeder en haar kind vormen een gezin. Zie: EHRM 13 juni 1979, appl. no .6833/74 (Marckx / België).

Om gezinsleven tussen de (biologische) vader en het kind vast te stellen is er, in tegenstelling tot de vaststelling van gezinsleven tussen (biologische) moeder en kind, echter meer voor nodig. Gezinsleven tussen de (biologische) vader en het kind bestaat als de ouders getrouwd zijn¹⁷ of langdurig ongehuwd samenwonen,¹⁸ of als de vader het kind erkend heeft.¹⁹ Ook kan er ‘gezinsleven’ tussen de (biologische) vader en het kind worden vastgesteld op grond van ‘bijkomende omstandigheden.’ Uit de jurisprudentie van het EHRM komt naar voren dat met ‘bijkomende omstandigheden’ wordt bedoeld dat er gekeken dient te worden naar het contact de facto²⁰ tussen de (biologische) vader en het kind. Zo oordeelde het EHRM in de zaak Lebbink tegen Nederland dat door (onder meer) de toegewijde verzorging van het kind door de (biologische) vader, de banden tussen het kind en de (biologische) vader voldoende inhoudelijk waren om vast te kunnen stellen dat er tussen hen gezinsleven bestaat.²¹ Naar het oordeel van het EHRM is het niet zo dat een kind alleen gezinsleven kan hebben met zijn/haar (biologische) ouders. Het EHRM heeft in haar jurisprudentie vastgesteld dat een kind ook gezinsleven kan hebben met onder andere zijn/haar grootouders²², oom en/of tante²³, adoptieouders²⁴ en pleegouders.²⁵ Voorts, als eenmaal ‘gezinsleven’ is vastgesteld kan het niet zomaar worden verbroken.²⁶ Volgens het EHRM kan alleen bij ‘uitzonderlijke omstandigheden’, ‘gezinsleven’ door latere gebeurtenissen worden verbroken.²⁷

1.2 Positieve verplichtingen staten algemeen

Zoals reeds in de introductie is vermeld komt de Staat positieve verplichtingen toe om ‘het recht op gezinsleven’ effectief te garanderen. Een algemene theorie betreffende deze verplichtingen is in de uitspraken van het EHRM niet terug te vinden.²⁸

¹⁷ Ook al wonen de ouders op moment van de geboorte van het kind niet samen.

Zie: EHRM 21 juni 1988, appl. no. 10730/84 (Berrehab / Nederland).

¹⁸ EHRM 18 december 1986, appl. no. 9697/82 (Johnston / Ierland).

¹⁹ EHRM 14 mei 1986, appl. no. 11418/85 (Jolie & Lebrun / België).

²⁰ Te denken valt aan de verzorging van het kind en de mate van (alle vormen van) contact met het kind.

²¹ EHRM 1 juni 2004, appl. no. 45582/99 (Lebbink / Nederland).

²² Zie par. 45 EHRM 13 juni 1979, appl. no. 6833/74 (Marckx / België).

²³ Zie o.a. EHRM 9 februari 1993, appl. no. 16580/90 (Boyle / Verenigd Koninkrijk).

²⁴ Zie o.a. EHRM 28 oktober 1998, appl. no. 9993/82 (Söderbäck / Zweden).

²⁵ EHRM 10 juli 1978, appl. no. 8257/78 (X. / Zwitserland).

Zie verder ook hoofdstuk 2.

²⁶ Zie o.a. par. 59 EHRM 24 maart 1988, appl. no. 10465/83 (Olsson / Zweden nr. 1),

par. 58 EHRM 22 juni 1989, appl. no. 11373/85 (Eriksson / Zweden) en

par. 72 EHRM 25 februari 1992, appl. no. 12963/87 (Margareta & Andersson / Zweden).

²⁷ EHRM 24 april 1996, appl. no. 22070/93 (Boughanemi / Frankrijk).

²⁸ Het EHRM heeft zelfs aangegeven dat ‘een algemene theorie niet hoeft’. Zie par. 31 EHRM 21 juni 1988, appl. no. 10126/82 (Ärzte für das Leben / Oostenrijk).

In het Marckx-arrest van 1979 is door het EHRM het begrip ‘positieve verplichtingen’, in het kader van art. 8 EVRM voor het eerst geïntroduceerd:

*‘(...) there may be positive obligations inherent in an effective “respect” for family life’... the State must **act** in a manner calculated to allow those concerned to lead a normal family life.’²⁹*

Uit de bovenstaande citaat kan worden afgeleid dat het EHRM onder ‘positieve verplichtingen’ een zekere *actieve houding* van de Staat verstaat. De Staat dient op zodanige wijze op te treden dat het ‘recht op ongestoord gezinsleven’ zoveel mogelijk wordt gewaarborgd. Belangrijk is te realiseren dat op welke wijze de Staat precies dient op te treden niet alleen per verdragsstaat kan variëren maar ook per casus.³⁰ Om deze reden komt bij het nemen van positieve maatregelen staten een zekere ‘*margin of appreciation*’, oftewel beoordelingsruimte toe. Het EHRM hanteert bij de beoordeling van de positieve verplichtingen een zogeheten ‘fair balance-test’:

‘(...) regard must be had to the fair balance that has to be struck between the competing interests of the individual and of the community as a whole...’³¹

Bij deze ‘fair balance-test’ dient een rechtvaardige balans te worden gevonden tussen de tegengestelde belangen van het individu (individueel belang) en van de maatschappij als geheel (algemeen belang).³² Door deze test uit te voeren kan het EHRM beoordelen of de betreffende Verdragsstaat daadwerkelijk een positieve verplichting toekomt. Menigmaal wordt bij deze test door het EHRM nagegaan in hoeverre de essentie van het desbetreffende recht is aangetast of de effectieve uitoefening wordt tegengegaan, in geval van afwezigheid van de positieve maatregelen.³³ Daarnaast houdt het EHRM veelal ook rekening met keuzes die door de Staat gemaakt dienen te worden in termen van *prioriteit en middelen*.³⁴ Bovendien mogen naar het oordeel van het EHRM positieve verplichtingen niet zodanig worden geïnterpreteerd dat zij een onmogelijke of onevenredige last op de Staat zouden leggen.³⁵

²⁹ Par. 31 EHRM 13 juni 1979, appl. no. 6833/74 (Marckx / België).

³⁰ Par. 72 EHRM 11 juli 2002, appl. no. 28957/95 (Christine Goodwin / Verenigd Koninkrijk).

³¹ Zie o.a. par. 37 EHRM 17 oktober 1986, appl. no. 9532/81 (Rees / Verenigd Koninkrijk).

³² L. Dierickx, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 12.

³³ J. Vande Lanotte e.a., *Handboek EVRM. Deel 1: Algemene beginselen*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 101.

Zie ook: EHRM 6 mei 2003, appl. no. 44306/98 (Appleby e.a. / Verenigd Koninkrijk).

³⁴ J. Vande Lanotte e.a., *Handboek EVRM. Deel 1: Algemene beginselen*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 101.

³⁵ EHRM 28 oktober 1998, appl. no. 23452/94 (Osman / Verenigd Koninkrijk).

Zie ook: J. Vande Lanotte e.a., *Handboek EVRM. Deel 1: Algemene beginselen*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 150.

In de zaak K. & T. tegen Finland komt naar voren dat, naar het oordeel van het EHRM, het geen onmogelijke of onevenredige last is voor de Staat om alvorens een kind uit huis te plaatsen te onderzoeken of er in plaats van een uithuisplaatsing andere mogelijkheden zijn om het kind te beschermen.³⁶ Dat het EHRM dit zelfs als een positieve verplichting ziet van de Staat om het recht op ongestoord gezinsleven tussen de (biologische) ouders en het kind (zoveel mogelijk) te beschermen bewijst het EHRM tevens in de zaak Moser tegen Oostenrijk. In deze zaak heeft het EHRM namelijk geoordeeld dat de nationale autoriteiten tekort hebben geschoten omdat zij geen enkele moeite zouden hebben gedaan om te onderzoeken of de (biologische) moeder en het kind bij elkaar hadden kunnen blijven.³⁷ Hieruit kan worden opgemaakt dat het EHRM van oordeel is dat niet té snel over mag worden gegaan naar een uithuisplaatsing, maar dat een uithuisplaatsing dient te worden gezien als een ‘ultimum remedium’.

Om de *noodzakelijkheid* van een uithuisplaatsing te voorkomen is het van belang dat de Staat voldoende ondersteuning biedt aan het gezin. Uit de zaak E. e.a. tegen Verenigd Koninkrijk maakt het EHRM duidelijk dat de Staat tevens de positieve verplichting heeft om het kind binnen de gezinssfeer te beschermen.³⁸ Zorgen voor een toereikend onderzoek, voldoende communicatie en efficiënte samenwerking tussen betrokken instanties met betrekking tot het gezin maken, volgens het EHRM, onderdeel uit van de positieve verplichting van de Staat om het kind (tegen vormen van geweld) te beschermen binnen zijn/haar (oorspronkelijke) gezin.³⁹ Bij de beoordeling van de *noodzakelijkheid* van een uithuisplaatsing komt staten, naar het oordeel van het EHRM, wel een ruime ‘margin of appreciation’, oftewel ‘beoordelingsruimte’ toe.⁴⁰ Staten zouden in vergelijking tot de rechter van het EHRM in een betere positie verkeren om te beoordelen of een uithuisplaatsing ‘noodzakelijk’ is.⁴¹

³⁶ Par. 143 EHRM 12 juli 2001, appl. no. 25702/94 (K.&T./ Finland).

³⁷ EHRM 21 december 2006, appl. no. 12643/02 (Moser / Oostenrijk).

³⁸ EHRM 26 november 2002, appl. no. 33218/96 (E. e.a./ Verenigd Koninkrijk).

³⁹ M.R. Bruning, ‘Bescherming van kinderen tegen huiselijk geweld als positieve verplichting van de staat’, *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 5, p.625.

⁴⁰ Par. 64 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen / Noorwegen).

Zie ook: EHRM 7 december 1976, appl. no. 5493/72 (Handyside / Verenigd Koninkrijk).

⁴¹ Dit heeft volgens het EHRM met name te maken met het feit dat elk land een andere heersende moraal heeft. De nationale autoriteiten staan dicht bij de burger en kunnen derhalve een beleid voeren dat beter aansluit bij de heersende moraal van het land.

Zie ook: EHRM 7 december 1976, appl. no. 5493/72 (Handyside / Verenigd Koninkrijk).

De ruime beoordelingsruimte heeft echter niet tot gevolg dat staten alle vrijheid toekomt als het gaat om het nemen van de beslissing tot uithuisplaatsing.⁴² Staten staan namelijk wel onder de supervisie van het EHRM, maar het EHRM beperkt zich in casu tot de beoordeling of de staten hebben gehandeld binnen hun beoordelingsruimte en of ze ‘relevant and sufficient reasons’ hebben gehad om het kind uit huis te plaatsen.⁴³

1.3 Positieve verplichtingen na een pleeggezinplaatsing

Als een kind op grond van een kindbeschermingsmaatregel bij een pleeggezin wordt geplaatst is er geïntereferd in het recht op gezinsleven van het kind maar ook in het recht op gezinsleven van de (biologische) ouders. Volgens het EHRM heeft de Staat ook *na* de beslissing tot pleeggezinplaatsing positieve verplichtingen om het recht op gezinsleven effectief te garanderen. Wat op grond van de vaste jurisprudentie van het EHRM deze positieve verplichtingen precies inhouden zal in de volgende paragrafen duidelijk worden. In de volgende paragrafen zal eveneens duidelijk worden dat staten, bij het nemen van beslissingen *na* een pleeggezinplaatsing, in tegenstelling tot de initiële beslissing tot uithuisplaatsing, door het EHRM een kleinere beoordelingsruimte toegekend krijgen.

1.3.1 Hereniging ouder & kind

In de jurisprudentie van voor 1990 wordt door het EHRM (reeds) benadrukt dat een pleeggezinplaatsing in het kader van een kindbeschermingsmaatregel een tijdelijke maatregel is die zodra de omstandigheden het toelaten dient te worden beëindigd.⁴⁴ Het ultieme doel van de pleeggezinplaatsing als kindbeschermingsmaatregel is de hereniging van het kind met zijn/haar (biologische) ouders.⁴⁵ Volgens het EHRM heeft de Staat *de positieve verplichting maatregelen te nemen ‘to facilitate family reunification as soon as reasonably feasible.’*⁴⁶

⁴² Het EHRM is extra streng bij de beoordeling of het noodzakelijk was om een pasgeborene uit huis te plaatsen. Er dienen ‘zeer dringende redenen’ te bestaan wil de uithuisplaatsing gerechtvaardigd zijn.

Zie: EHRM 8 april 2004, appl.no. 11057/02 (Haase/Duitsland).

⁴³ U. Kilkelly, *Human rights handbooks no.1. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg: Council of Europe 2001, p. 53-55.

⁴⁴ Zie bv. EHRM 22 juni 1989, appl.no. 11373/85 (Eriksson/ Zweden).

⁴⁵ Zie bv. EHRM 24 maart 1988, appl.no. 10465/83 (Olsson/ Zweden nr. 1), maar ook: EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).

⁴⁶ Zie par. 71 EHRM 22 juni 1989, appl. no. 11373/85 (Eriksson /Zweden), maar ook: par. 76 EHRM 10 juli 2002, appl. no. 46544/99(Kutzner /Duitsland) en par. 143 EHRM 18 april 2013, appl. no. 7075/10 (Ageyevy/ Rusland).

Dat deze verplichting niet absoluut is wordt onder meer aangegeven in de zaak Hokkanen tegen Finland:

‘The Court recalls that the obligation of the national authorities to take measures to facilitate reunion is not absolute, since the reunion of a parent with a child who has lived for some time with other persons may not be able to take place immediately and may require preparatory measures being taken to this effect. The nature and extent of such preparation will depend on the circumstances of each case, but the understanding and co-operation of all concerned will always be an important ingredient.’⁴⁷

De maatregelen die de staten dienen te nemen dienen adequaat en effectief te zijn,⁴⁸ doch waar het volgens het EHRM bij de bovenstaande positieve verplichting daadwerkelijk om draait is of de nationale autoriteiten, voor zover de omstandigheden het toelaten, alle noodzakelijke stappen hebben genomen om de hereniging van de (biologische) ouders met het kind mogelijk te maken.⁴⁹ In de jurisprudentie is terug te vinden dat het EHRM staten regelmatig op de vingers tikt omdat ze zich niet voldoende houden aan deze *inspanningsverplichting*.⁵⁰

Naar het oordeel van het EHRM hebben staten ook, alvorens tot uithuisplaatsing over te gaan, de inspanningsverplichting om te onderzoeken of een minder vergaande maatregel dan de scheiding tussen (biologische) ouders en kind mogelijk is.⁵¹

1.3.1.1 Bevorderen contact met (biologische) ouders

Het feit dat een kind in een pleeggezin wordt geplaatst in het kader van een kindbeschermingsmaatregel heeft niet tot gevolg dat er geen ‘gezinsleven’ meer bestaat tussen het kind en zijn/haar (biologische) ouders. Zoals reeds in paragraaf 1.1 naar voren is gekomen, kan alleen bij ‘uitzonderlijke omstandigheden’ ‘gezinsleven’, door latere gebeurtenissen worden verbroken. Het bestaan van ‘gezinsleven’ brengt daarom een *omgangsrecht* met zich mee. Bovendien vormt, naar het oordeel van het EHRM, het wederzijds genieten van elkaars gezelschap door ouders en kind een fundamenteel onderdeel van ‘family life.’⁵²

⁴⁷ Par. 58 EHRM 23 september 1994, appl. no. 19823/92 (Hokkanen/ Finland).

⁴⁸ Zie o.a. par. 108 EHRM 25 januari 2000, appl. no. 31679/96 (Ignacollo-Zenide/ Roemenië).

⁴⁹ Par. 58 EHRM 23 september 1994, appl. no. 19823/92 (Hokkanen/ Finland).

⁵⁰ Zie bv. par 94 EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland), par 164 EHRM 27 april 2001, appl. no. 25702/94 (K&T / Finland) en par.146 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland).

⁵¹ EHRM 21 december 2006, appl. no. 12643/02 (Moser / Oostenrijk).

Toelichting bij deze zaak reeds in paragraaf 1.2 aan bod gekomen.

⁵² Zie o.a. par 52 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen / Noorwegen) en par. 57 EHRM 24 september 2012, appl. no. 35141/06 (Levin/ Zweden).

Voorts heeft elk kind recht op het ontwikkelen van een band tussen zijn/haar (biologische) ouders. Het EHRM is van mening dat staten *de positieve verplichting hebben het contact tussen het kind en zijn/haar biologische ouders te bevorderen*.⁵³ Ook na het uitspreken van een kinderbeschermingsmaatregel hebben staten de verplichting om te pogen *het contact tussen het kind en zijn biologische ouders voldoende inhoud te geven*.⁵⁴ Dat dit contact niet alleen fysieke omgang betreft bewijst de zaak *Margareta en Roger Andersson tegen Zweden*. In deze zaak werd de (biologische) moeder, naast fysiek contact tevens weerhouden van andere vormen van contact met haar zoon, namelijk van correspondentie en telefoon.⁵⁵ Naar het oordeel van het EHRM waren deze beperkingen niet proportioneel met het na te streven doel van hereniging.⁵⁶ In de zaak *R. tegen Finland* oordeelde het EHRM ook dat door het bezoek tussen de (biologische) vader en het kind te beperken de autoriteiten het doel van hereniging niet bevorderden maar de banden tussen het kind en de pleegouders daarentegen versterkten.⁵⁷ Het EHRM benoemt maar heel kort dat het in deze zaak om een perspectief biedende plaatsing ging en geeft aan dat als een kind gedurende een lange periode in een pleeggezin verblijft het in het belang van het kind kan worden geacht om *niet* te worden teruggeplaatst.⁵⁸ Het EHRM staat echter niet stil bij de vraag of het ook in het belang van het kind is om in casu de banden met zijn/haar pleegouders te versterken. Het EHRM lijkt zich in haar oordeel vooral te beperken tot de conclusie dat de Staat zich niet heeft gehouden aan haar inspanningsverplichting om alle noodzakelijke stappen te nemen om de hereniging met de (biologische) ouders mogelijk te maken.⁵⁹ Dat het van essentieel belang is dat het kind contact blijft houden met zijn/haar (biologische) ouders om het ultieme doel van hereniging te bereiken wordt ook met name duidelijk in de zaak *K.A. tegen Finland* :

*'The possibilities of reunification will progressively diminished and eventually destroyed if the biological parents and the child are not allowed to meet each other at all, or only so rarely that no natural bonding between them is likely to occur.'*⁶⁰

⁵³ Zie o.a. par. 71 EHRM 22 juni 1989, appl. no. 11373/85 (*Eriksson /Zweden*), par. 91 EHRM 25 februari 1992, appl.no. 12963/87 (*Margareta & Andersson / Zweden*), par. 90 EHRM 27 november 1992, appl. no. 13441/87 (*Olsson/ Zweden no.2*), par 61 EHRM 10 juli 2002, appl. no. 46544/99(*Kutzner /Duitsland*) en par. 51 EHRM 17 januari 2001, appl. no. 40031/98 (*Gnahoré/ Frankrijk*).

⁵⁴ EHRM 26 mei 2004, appl. no. 74969/01 (*Görgülü/ Duitsland*).

⁵⁵ EHRM 25 februari 1992, appl.no. 12963/87 (*Margareta & Andersson / Zweden*).

⁵⁶ Par. 96 EHRM 25 februari 1992, appl.no. 12963/87 (*Margareta & Andersson / Zweden*).

⁵⁷ EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland).

⁵⁸ Par. 89 en 91 EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland).

⁵⁹ Par. 94 EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland).

⁶⁰ Zie par 139 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (*K.A. / Finland*).

Bovendien, als het kind wordt weerhouden contact te hebben met de (biologische) ouders kan dit volgens het EHRM zelfs leiden tot ‘alienation’ (vervreemding) en dit zal terugplaatsing van het kind bemoeilijken.⁶¹

Wanneer mag het contact tussen het kind en de (biologische) ouders wel beperkt worden?

Zoals reeds naar voren is gekomen heeft de Staat bij de initiële beslissing tot uithuisplaatsing een ruime beoordelingsruimte. Bij het nemen van beslissingen *na* een pleeggezinplaatsing krijgt de Staat echter door het EHRM een kleinere beoordelingsruimte toegekend. Onder andere in de zaak Johansen wordt dit door het EHRM benadrukt:

*‘ (...) the Court recognises that the authorities enjoy a wide margin of appreciation in assessing the necessity of taking a child into care. However, a **stricter scrutiny** is called for both of any **further limitations**, such as restrictions placed by those authorities on parental rights **and access**...’⁶²*

Uit de bovenstaande citaat komt duidelijk naar voren dat het EHRM zich, als het gaat om beslissingen *na* een pleeggezinplaatsing, minder terughoudend opstelt door de Staat te onderwerpen aan een striktere controle. Tot deze beslissingen *na* een pleeggezinplaatsing behoort tevens het (mogelijk) beperken van het contact tussen het kind en de (biologische) ouders. Volgens het EHRM kan het beperken van het contact alleen gerechtvaardigd worden als aan de vereisten van *proportionaliteit* en *subsidiariteit* wordt voldaan. Daarmee doelt het EHRM op het ‘noodzakelijkheidsvereiste’ waaraan dient te worden voldaan bij het nemen van een dergelijke maatregel.⁶⁴

⁶¹ Par.79 EHRM 10 juli 2002, appl. no. 46544/99(Kutzner /Duitsland).

⁶² Par 64 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).
Zie ook onder paragraaf 1.2.

⁶⁴ Het ‘noodzakelijkheidsvereiste’ vloeit voort uit het tweede lid van art. 8 EVRM.

Zie o.a. EHRM 25 februari 1992, appl.no. 12963/87 (Margareta & Andersson / Zweden) en EHRM 22 juni 1989, appl. no. 11373/85 (Eriksson /Zweden).

Zie ook: M.R. Bruning e.a., ‘Out of home out of right? Rechten van minderjarigen bij uithuisplaatsing’, *NJCM-Bulletin* 2013, afl.4, p. 507.

Bij de beslissing tot volledig stopzetten van het contact tussen het kind en zijn/haar (biologische) ouders is het EHRM nog strenger, dit mag namelijk alleen onder exceptionele omstandigheden plaatsvinden.⁶⁵ Zo oordeelde het EHRM in de zaak Johansen dat het volledig stopzetten van het contact tussen de (biologische) moeder en het kind een zeer vergaande maatregel is dat alleen gerechtvaardigd kan worden als hiervoor ‘*particular strong reasons*’ bestaan en het belang van het kind daarmee wordt gediend.⁶⁶

1.3.2 Periodieke evaluatie

Het EHRM is van oordeel dat als een kind in een pleeggezin verblijft er van de nationale autoriteiten verwacht mag worden dat ze van tijd tot tijd een onderzoek verrichten naar de oorspronkelijke gezinssituatie van het kind. Het EHRM neemt in acht dat elk kind immers het recht heeft om verzorgd en opgevoed te worden door zijn/haar (biologische) ouders en de (biologische) ouders eveneens het recht hebben om hun eigen kind te verzorgen en op te voeden.⁶⁷ Het kind dient niet langer dan noodzakelijk in het pleeggezin te verblijven. Als er vastgesteld kan worden dat de oorspronkelijke gezinssituatie is verbeterd en het kind naar de (biologische) ouder(s) *kan* terugkeren dient dit zo snel mogelijk te gebeuren.⁶⁸ Dit is bovendien in overeenstemming met de ‘tijdelijkheid’ van een kinderbeschermingsmaatregel en het ultieme doel van hereniging zoals dat voortvloeit uit de jurisprudentie van het EHRM.

1.3.3 Toezicht op implementatie kinderbeschermingsmaatregel

Als een kind uit huis wordt geplaatst dient de Staat toezicht te houden op de implementatie van de kinderbeschermingsmaatregel. Naast de periodieke evaluatie van de oorspronkelijke gezinssituatie dient de Staat tevens de behandeling die het kind krijgt binnen het pleeggezin en alle andere omstandigheden die verband houden met de pleeggezinplaatsing van het kind periodiek te evalueren.⁶⁹

⁶⁵ Bijvoorbeeld als het contact schadelijk is voor het kind en dus niet in het belang van het kind is. Zie ook: EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen) en o.a. par. 59 EHRM 17 januari 2001, appl. no. 40031/98 (Gnahoré/ Frankrijk).

⁶⁶ Par. 74 en 78 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen) .

⁶⁷ Par. 50 EHRM 26 mei 1994, appl. no. 16969/90 (Keegan/ Ierland).

⁶⁸ Zie o.a. par. 90 EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland) en par. 164 EHRM 12 juli 2001, appl. no. 25702/94 (K.&T./ Finland).

⁶⁹ Dit vloeit voort uit art. 25 IVRK.

Als een kind in een pleeggezin wordt geplaatst ligt bij de Staat de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat het kind in een *veilige* omgeving terecht komt.⁷⁰ Onder andere in de zaak Scozzari en Giunta tegen Italië wordt deze verantwoordelijkheid van de nationale autoriteiten voor het plaatsen van een kind in een goede en veilige omgeving benadrukt. Rechter Zupancic zegt hierover:

*'(...) the control which the State authorities are required to exercise over the implementation of their decisions by those to whom they have entrusted the care of the child.'*⁷²

Uit de bovenstaande citaat kan worden afgeleid dat deze verantwoordelijkheid met zich mee brengt dat de nationale autoriteiten ervoor dienen te zorgen dat er (voldoende) toezicht wordt gehouden op de veiligheid van het kind binnen het pleeggezin.

1.3.4 Opvoeding op maat

De Staat is (uiteindelijk) verantwoordelijk voor het welzijn van kinderen.⁷³ Als er wordt besloten een kind uit huis te plaatsen dient de Staat het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig is voor zijn of haar welzijn.⁷⁴ In de zaak Scozzari en Giunta tegen Italië komt naar voren dat de Staat tevens de positieve verplichting heeft, om na de initiële beslissing tot uithuisplaatsing, te zorgen dat het kind goede zorg krijgt en dat de opvoeding van het kind op maat is en blijft.⁷⁶ Rechter Zupancic zegt, in de concurring opinion van deze zaak, wat betreft dit punt het volgende:

*'When they consider the possible legal interference in the family relationship, they must be certain that **the care imposed by the State** will be **clearly and demonstrably better** than the troubled situation the court is seeking to redress.'*⁷⁷

⁷⁰ K.A.M. van der Zon, 'Kinderrechten in de pleegzorg- over continuïteit en veiligheid', *FJR* 2013, afl.4, p. 98-103.

⁷² Zie Concurring opinion bij EHRM 13 juli 2000, appl. no. 39221/98 & 41963/98 (Scozzari & Giunta/ Italië).

⁷³ De ouders worden gezien als degenen die de eerste verantwoordelijkheid hebben voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind. Zie ook: art. 5 IVRK en art. 18 IVRK.

⁷⁴ Zie: art. 20 lid 1 IVRK.

⁷⁶ EHRM 13 juli 2000, appl. no. 39221/98 & 41963/98 (Scozzari & Giunta/ Italië).

Zie ook: C.J. Forder, 'Het mensenrechtelijke hart van het familierecht: overzicht van de ontwikkelingen 1995-2002 (deel II)', *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 1, p. 27.

⁷⁷ EHRM 13 juli 2000, appl. no. 39221/98 & 41963/98 (Scozzari & Giunta/ Italië).

Hoewel het in deze bovenstaande zaak ging om het plaatsen van kinderen in een instelling kan ervan uit worden gegaan dat óók in het geval van een pleeggezinplaatsing de verplichting tot het bieden van goede opvoeding en zorg bestaat.⁷⁸

Om ervoor te zorgen dat er betere zorg en opvoeding op maat kan worden gegeven, is het bij het plaatsen van het kind in een pleeggezin essentieel dat de pleegouders aansluiten bij de ontwikkelingsbehoeften van het kind.⁷⁹

1.4 Conclusie

Als een kind om welke reden dan ook niet thuis kan blijven wonen dient hij/zij in een veilige omgeving te worden geplaatst. Bij de Staat komt deze verantwoordelijkheid te liggen.

Als het kind in het kader van een kindbeschermingsmaatregel in een pleeggezin terecht komt ligt bij de Staat tevens de verplichting het kind goede zorg en opvoeding te bieden.

Ook dient de Staat toezicht te houden op de situatie van het kind binnen het pleeggezin. De behandeling die het kind krijgt binnen het pleeggezin, maar ook alle andere omstandigheden die verband houden met de pleeggezinplaatsing van het kind dienen van tijd tot tijd te worden geëvalueerd.

De pleeggezinplaatsing dient naar het oordeel van het EHRM als tijdelijke maatregel te worden gezien. Uit de vaste jurisprudentie van het EHRM komt duidelijk naar voren dat het EHRM van mening is dat de hereniging van het kind met zijn/haar (biologische) ouders het ultieme doel is van een pleeggezinplaatsing. De Staat heeft de positieve verplichting er alles aan te doen om de hereniging te bevorderen. Om de hereniging te bevorderen is het van belang dat het kind tijdens zijn/haar pleeggezinplaatsing contact blijft houden met zij/haar (biologische) ouders. Om de uithuisplaatsing zo kort mogelijk te laten duren is het tevens van belang dat er een periodieke evaluatie van de oorspronkelijke gezinssituatie plaatsvindt. Als de oorspronkelijke gezinssituatie is verbeterd en het kind terug kan dient dit zo snel mogelijk te gebeuren.

Nu duidelijk is geworden wat de positieve verplichting(en) van de Staat is volgens de vaste jurisprudentie van het EHRM zal er in het volgende hoofdstuk aandacht worden besteed aan de invulling die het EHRM geeft aan ‘het belang van het kind’. Gekeken zal worden of ‘de hereniging’, na de concretisering van het belang van het kind, nog steeds als absoluut doel door het EHRM wordt beschouwd.

⁷⁸ Dit vloeit ook voort uit art. 20 IVRK en par. 5 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

⁷⁹ Zie o.a. par. 56 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

H2: DE POSITIEVE VERPLICHTING(EN) VAN STATEN & HET BELANG VAN HET KIND

In dit hoofdstuk zal worden gekeken op welke wijze het EHRM ‘het belang van het kind’ concretiseert. De vraag wanneer het in het belang van het kind is om wel of niet herenigd te worden met zijn/haar (biologische) ouders zal aan de hand van de relevante jurisprudentie worden beantwoord. Uiteindelijk zal worden geconcludeerd of en in hoeverre de zienswijze van het EHRM, waarin de hereniging tussen de (biologische) ouders en het kind als absoluut doel van een pleeggezinplaatsing wordt beschouwd, door de concretisering van ‘het belang van het kind’, is bijgesteld.

2.1. Het belang van het kind algemeen

Het EHRM stelt dat om te bepalen of het kind terug kan worden geplaatst naar zijn/haar (biologische) ouders er een *belangenafweging* dient plaats te vinden tussen de belangen van het kind om bij de pleegouders te blijven en de belangen van de ouders om herenigd te worden met hun kind.⁸⁰ In de zaak Johansen tegen Noorwegen wordt de positie van het kind versterkt door aan te geven dat in deze belangenafweging extra gewicht dient te worden toegekend aan de belangen van het kind. De belangen van het kind *kunnen*⁸¹ de belangen van de ouders op hereniging zelfs opzij schuiven.⁸²

Op welke wijze dient het belang van het kind te worden geconcretiseerd?

In de jurisprudentie van het EHRM wordt benadrukt dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, ‘het belang van het kind’ doorslaggevend dient te zijn.⁸³ De vraag rijst wat onder ‘het belang van het kind’ dient te worden verstaan en daaropvolgend wanneer het in ‘het belang van het kind’ is om herenigd te worden met zijn/haar biologische ouders.

⁸⁰ Deze belangenafweging is reeds terug te vinden in EHRM 24 maart 1988, appl.no. 10465/83 (Olsson/ Zweden nr. 1), echter wordt deze belangenafweging verfijnd in de zaak Johansen. Zie: par. 78 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).

Zie ook: C.J. Forder, ‘Het mensenrechtelijke hart van het familierecht: overzicht van de ontwikkelingen 1995-2002 (deel II)’, *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 1, p. 24.

⁸¹ De belangen van het kind hebben echter geen ‘absolute voorrang’. Zie: M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012, p. 147.

De voorrang van de belangen van het kind is tevens afhankelijk van ‘their nature and seriousness’. Zie o.a. par. 66 EHRM 8 juli 2003, appl. no. 30943/96 (Sahin/ Duitsland).

⁸² Par. 78 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).

⁸³ Zie o.a. par 135 EHRM 6 juli 2010, appl. no. 41615/07 (Neulinger & Shuruk/ Zwitserland).

In de zaak Johansen is dit enigszins ook naar voren gekomen: ‘consideration of what is in the best interest of the child is in any event of crucial importance.’ Zie par. 64 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).

Het EHRM geeft in haar jurisprudentie enige aanknopingspunten om het begrip ‘het belang van het kind’ te concretiseren. Wat in het belang van het kind is hangt, volgens het EHRM af van veel factoren zoals; *de leeftijd, rijpheid, de betrokkenheid van ouders, omgeving en ervaringen*.⁸⁴ Om deze reden dient ‘het belang van het kind’ *per individueel geval* te worden vastgesteld. De nationale autoriteiten kunnen dit volgens het EHRM het beste doen aangezien zij dichterbij de betrokken personen staan.⁸⁵

In de recente zaak X. tegen Letland heeft het EHRM ook veel aandacht besteed aan het verduidelijken van het begrip ‘het belang van het kind’.⁸⁶ In deze zaak maakt het EHRM met name duidelijk dat de belangen van de ouders niet per definitie hetzelfde zijn als de belangen van het kind.⁸⁷ Voorts komt in deze zaak naar voren dat het in het belang van het kind is om te onderzoeken welke effecten een scheiding, van (biologische) moeder en kind, heeft op het welzijn van het kind. Rekening dient er te worden gehouden met het verstrijken van tijd en gekeken dient te worden of er door de scheiding sprake is van een ernstig risico dat het kind blootgesteld wordt aan lichamelijk of geestelijk gevaar dan wel op enigerlei andere wijze terecht komt in een ondraaglijke situatie.⁸⁸

Hoewel het in deze zaak ging om een kindertvoering kan ook in casu ervan uit worden gegaan dat het ook bij een beslissing tot pleeggezinplaatsing het in ‘het belang van het kind’ is dat er per specifiek geval wordt gekeken naar de mogelijke negatieve gevolgen voor het kind, als het kind wordt gescheiden van zijn/haar (biologische) ouders.⁸⁹ In de ‘pleeggezinzaak’ Görgülü tegen Duitsland wijst het EHRM de nationale autoriteiten expliciet erop dat zij in hun overweging tevens de lange termijn gevolgen van de scheiding tussen het kind en de (biologische) vader in acht hadden moeten nemen.⁹⁰

⁸⁴ Par 138 EHRM 6 juli 2010, appl. no. 41615/07 (Neulinger & Shuruk/ Zwitserland).

⁸⁵ Ook op dit punt komt nationale autoriteiten een ruime beoordelingsruimte toe.

⁸⁶ EHRM 26 november 2013, appl. no. 27853/09 (X./ Letland).

⁸⁷ ‘Except in so far as they necessarily have in common various assessment criteria related to the child’s individual personality, background and specific situation’. Zie par. 100 EHRM 26 november 2013, appl. no. 27853/09 (X./ Letland).

⁸⁸ Par. 101 EHRM 26 november 2013, appl. no. 27853/09 (X./ Letland).

⁸⁹ Zie ook par. 74 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

⁹⁰ Par. 46 EHRM 26 mei 2004, appl. no. 74969/01 (Görgülü/ Duitsland).

2.2. Het belang van het kind & de hereniging met de (biologische) ouders

In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat volgens de vaste jurisprudentie van het EHRM de Staat, na de beslissing tot pleeggezinplaatsing, de positieve verplichting heeft maatregelen te nemen om de hereniging tussen het kind en zijn/haar biologische ouders te vergemakkelijken. Echter, rijst de vraag waarom het in het belang van het kind is om te worden herenigd met zijn/haar (biologische) ouders.

Allereerst is het belangrijk om te weten dat de achterliggende gedachte van het ‘herenigingsbeginsel’ is, dat *het belang van het kind in het algemeen* het best wordt gediend als het kind met zijn/haar biologische ouders samenleeft.⁹¹ Bij deze gedachte wordt er simpelweg vanuit gegaan dat het kind in beginsel bij zijn/haar (biologische) ouders hoort. De (biologische) ouders hebben het recht hun eigen kind te verzorgen en op te voeden en het kind heeft het recht om verzorgd en opgevoed te worden door zijn/haar (biologische) ouders. Daarnaast dient mijns inziens niet te worden vergeten dat het kind zijn/haar bestaan ontleent aan zijn/haar (biologische) ouders. De bloedband tussen het kind en de ouders is niet alleen onverbreekbaar, maar door deze band ontstaat zijnsverbondenheid en van daaruit weer zijnsloyaliteit.⁹²

Het EHRM lijkt deze existentiële verbondenheid te betrekken bij haar argumentatie betreffende de hereniging tussen kind en (biologische) ouders:

‘the Court recalls that it is in a child’s interest for its family ties to be maintained, as severing such tie means cutting a child off from its roots, which can only be justified in very exceptional circumstances.’⁹³

Naar het oordeel van het EHRM is het in ‘het belang van het kind’ om zijn/haar *familiebanden te behouden*, tenzij er sprake is van een situatie waarin de ouders hebben aangetoond uitermate ongeschikt te zijn voor de verzorging en opvoeding van het kind.⁹⁴ Het recht op ongestoord gezinsleven van de (biologische) ouders met hun kind dient zoveel mogelijk te worden geëerbiedigd. Het enkele feit dat een kind bij pleegouders in een betere opvoedingsomgeving terecht zou komen, is naar het oordeel van het EHRM onvoldoende reden om een kind te scheiden van zijn/haar biologische ouders.⁹⁵

⁹¹ Zie: C.J. Forder, ‘Het mensenrechtelijke hart van het familierecht: overzicht van de ontwikkelingen 1995-2002 (deel II)’, *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 1, p. 25.

⁹² P. Van den Bergh, ‘Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen. Een analyse vanuit de theorie en de praktijk’, *TOKK* 2011, afl. 3, p. 6.

⁹³ Zie o.a. par. 59 EHRM 17 januari 2001, appl. no. 40031/98 (Gnahoré/ Frankrijk).

⁹⁴ Dit behoort bij het identificeren van het belang van het kind tot de uitgangspunten.

Zie par. 136 EHRM 6 juli 2010, appl. no. 41615/07 (Neulinger & Shuruk/ Zwitserland).

⁹⁵ Er dient daadwerkelijk sprake te zijn van ‘noodzaak’. Zie par. 94 en 95 EHRM 8 april 2004, appl.no.

11057/02 (Haase/Duitsland). Zie ook: par 92 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland) en

In *W. tegen Verenigd Koninkrijk*, een oude zaak uit 1987 heeft het EHRM tevens aangegeven dat een langdurig verblijf in een pleeggezin niet tot gevolg heeft dat een hereniging tussen het kind en de (biologische) ouders niet meer mogelijk is.⁹⁶ Het EHRM heeft destijds geoordeeld dat het *louter* verstrijken van tijd geenszins een beletsel mag zijn voor de eerbiediging van het recht op ongestoord gezinsleven van de (biologische) ouders met hun kind.⁹⁷ Verder in dit hoofdstuk zal duidelijk worden dat het EHRM haar zienswijze wat betreft dit punt inmiddels heeft aangepast.

2.3 Het belang van het kind & de *niet* hereniging met de (biologische) ouders

In de vorige paragraaf is uiteengezet waarom het in het belang van het kind zou zijn om te worden herenigd met zijn/haar (biologische) ouders. Zoals in de introductie naar voren is gekomen is halverwege de jaren '90 een omslagpunt geweest in de benadering van het EHRM. Er wordt niet meer vanuit gegaan dat het recht van de (biologische) ouders op ongestoord gezinsleven te allen tijde overeenkomt met de belangen van het kind. In de volgende paragrafen zal met behulp van de jurisprudentie vanaf medio jaren '90, duidelijk worden waarom het volgens het EHRM ook *niet* in het belang van het kind kan zijn om te worden herenigd met zijn/haar (biologische) ouders.

2.3.1 Gezonde leefomgeving

Voor de goede ontwikkeling van het kind is het van essentieel belang dat hij/zij opgroeit in een *veilige en gezonde leefomgeving*.⁹⁸ Op grond van art. 3 EVRM dient de Staat het kind actief te beschermen tegen alle vormen van geweld.⁹⁹ Als de oorspronkelijke gezinssituatie van het kind niet 'veilig en gezond' is en de ontwikkeling van het kind hierdoor ernstig gevaar loopt, kan het simpelweg *niet* in het belang van het kind zijn te worden teruggeplaatst naar zijn/haar (biologische) ouders.

par. 63 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

Louter financiële problemen mogen ook geen reden zijn: EHRM 18 september 2013, appl. no. 28775/12 (R.M.S./ Spanje).

⁹⁶ EHRM 8 juli 1987, appl. no. 9749/82 (*W. / Verenigd Koninkrijk*).

⁹⁷ Par. 65 EHRM 8 juli 1987, appl. no. 9749/82 (*W. / Verenigd Koninkrijk*).

⁹⁸ Zie o.a.: EHRM 6 juli 2010, appl. no. 41615/07 (*Neulinger & Shuruk/ Zwitserland*) en EHRM 24 september 2012, appl. no. 4547/10 (*Y.C./ Verenigd Koninkrijk*).

⁹⁹ In art. 3 EVRM staat: 'niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.'

Zie ook: K.A.M. van der Zon, 'Kinderrechten in de pleegzorg- over continuïteit en veiligheid', *FJR* 2013, afl.4, p. 98-103.

Bovendien is het EHRM van oordeel dat een ouder op grond van art. 8 EVRM geen aanspraak kan doen op maatregelen die de gezondheid en ontwikkeling van het kind zouden schaden.¹⁰⁰ Een hereniging mag en kan aldus *niet* plaatsvinden als dit schadelijk is voor het kind.¹⁰¹

2.3.2 Stabiliteit en continuïteit in opvoeding

In de zaak K. en T. tegen Finland geeft het EHRM opmerkelijk genoeg aan dat kinderbeschermingsmaatregelen *niet onder alle omstandigheden tijdelijk* behoeven te zijn.¹⁰² Als het kind zich langdurig in een pleeggezin bevindt kan het zo zijn dat het *niet* in het belang van het kind is om te worden herenigd¹⁰³:

*'After a considerable period of time has passed since the child was originally taken into public care, the interest of a child not to have his or her de facto family situation changed again may override the interests of the parents to have their family reunited.'*¹⁰⁴

Een kind heeft baat bij een stabiele opvoedsituatie. Een terugplaatsing, na veel verschillende pleeggezinplaatsingen of een lang verblijf in een pleeggezin, geeft het kind geen stabiliteit. De vraag rijst of het wachten op een mogelijke verbetering in de opvoedingsvaardigheden van de (biologische) ouders in het belang van het kind is.

Daarnaast kan in sommige gevallen een terugplaatsing zelfs leiden tot een nieuw trauma bij het kind. Dit stelt het EHRM in de zaak Moretti en Benedetti tegen Italië:

*'Une nouvelle séparation aurait causé un nouveau traumatisme chez l'enfant.'*¹⁰⁶

Dat het in het belang van het kind kan zijn om *niet* te worden teruggeplaatst naar zijn/haar (biologische) ouders heeft tevens te maken met het feit dat het kind in een pleeggezin de ruimte heeft om zich positief te ontwikkelen:

*'Taking the children into public care would enable them to grow up in a secure, stable and stimulating environment, where they could reach the stage of development typical for children of their age.'*¹⁰⁷

¹⁰⁰ Par 78 EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen /Noorwegen).

¹⁰¹ De periodieke evaluatie is hierbij belangrijk. Zie onder paragraaf 1.3.2 en 1.3.3.

¹⁰² Par. 155 EHRM 12 juli 2001, appl. no. 25702/94 (K.&T./ Finland).

¹⁰³ Zie ook: EHRM 13 juli 2006, appl. no. 37284/02 (Lafargue/ Roemenië). Deze zaak geeft ook aan dat tijdsverloop onomkeerbare gevolgen kan hebben voor de ouder-kind relatie.

¹⁰⁴ Par 138 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland).

¹⁰⁶ Par. 22 EHRM 22 november 2010, appl. no. 16318/07 (Moretti & Benedetti/ Italië).

¹⁰⁷ Par. 98 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland).

Zoals reeds naar voren is gekomen was het EHRM in de zaak W. tegen Verenigd Koninkrijk uit 1987 van mening dat het louter verstrijken van tijd geen beletsel mag zijn voor de hereniging van de (biologische) ouders en het kind. Het is inmiddels duidelijk geworden dat deze zienswijze van het EHRM is veranderd. Door expliciet ‘het belang van het kind’ te wegen is het EHRM in bepaalde zaken tot de conclusie gekomen dat het verstrijken van tijd wel degelijk een factor kan zijn om de hereniging *niet* plaats te laten vinden.¹⁰⁸ Als na een lange tijd namelijk wordt besloten het kind terug te plaatsen kan dit naar het oordeel van het EHRM de (positieve) ontwikkeling van het kind verstoren en dit kan schadelijk zijn voor het kind.

Het belang van het kind, geconcretiseerd door de *wenselijkheid van stabiliteit en continuïteit in de opvoeding* kan aldus tot gevolg hebben dat de eerbiediging van het *gezinsleven* tussen het kind en de pleegouder, naar het oordeel van het EHRM, prevaleert boven de eerbiediging van het gezinsleven van de (biologische) ouders en het kind.

2.3.3 Hechting aan pleegouders

Na een lang verblijf in een pleeggezin kan er gezinsleven ontstaan tussen het kind en zijn/haar pleegouders. Opvallend is dat reeds in 1978 het EHRM heeft aangegeven dat hoe langer een kind in een pleeggezin verblijft, hoe groter de kans is dat er gezinsleven ontstaat tussen het kind en de pleegouders.¹⁰⁹

Echter, om de aanwezigheid van gezinsleven tussen het kind en de pleegouders te kunnen vaststellen concretiseert het EHRM later in de zaak Moretti en Benedetti tegen Italië enigszins het al eerder genoemde algemene beginsel ‘close personal ties’¹¹⁰ door enkele factoren te benoemen :

‘(...) la Cour estime que, dans les relations de facto, la détermination du caractère familial des relations doit tenir compte d’un certain nombre d’éléments, comme le temps vécu ensemble, la qualité des relations ainsi que le rôle assumé par l’adulte envers l’enfant.’¹¹¹

De aanwezigheid van gezinsleven kan aldus volgens het EHRM worden aangeduid met factoren als de duur van de relatie, de kwaliteit van de relatie en de rol die de volwassene in het leven van het kind speelt.

¹⁰⁸ Zie bv.: EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen) en par. 138 EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland).

¹⁰⁹ EHRM 10 juli 1978, appl. no. 8257/78 (X./ Zwitserland).

¹¹⁰ Zie onder paragraaf 1.1.

¹¹¹ Par. 48 EHRM 22 november 2010, appl. no. 16318/07 (Moretti & Benedetti/ Italië).

Voorts komt in recente jurisprudentie van het EHRM voorzichtig naar voren dat de mate van *gehechtheid* een belangrijke rol kan spelen bij de eerbiediging van het recht op gezinsleven:

*'(...) the social ties between the applicant and A. have been very limited. This must have implications for the degree of protection that ought to be afforded to her right to respect for family life under paragraph 1 of Article 8.'*¹¹²

In de zaak Aune tegen Noorwegen stelt het EHRM vast dat tussen het kind en de (biologische) moeder geen sprake is van een hechte relatie aangezien het kind praktisch heel zijn leven in pleeggezinnen woont en hij zijn moeder nauwelijks ziet.¹¹³ Dit feit heeft invloed gehad op de beslissing tot terugplaatsing van het kind. Het kind had inmiddels een hechtere band met zijn pleegouders en gezien de bijzondere kwetsbaarheid van het kind werd een terugplaatsing *niet* in het in het belang van het kind geacht.¹¹⁴

2.4 Mening van het kind

Bij de beantwoording van de vraag of het in het belang van het kind is om te worden teruggeplaatst naar zijn/haar (biologische) ouders, kan de mening van het kind een belangrijk element zijn. Door naar het kind te luisteren en op de hoogte te zijn van zijn/haar gevoelens kan een beoordeling worden gemaakt van de geestelijke gesteldheid van het kind. Bij de invulling van het belang van het kind in een concreet geval kan het van betekenis zijn te weten hoe het kind zelf de relatie ervaart met zijn/haar (biologische) ouders en pleegouders.¹¹⁵ Als het kind kenbaar maakt niet terug te willen naar zijn oorspronkelijke gezinssituatie kan dit niet zomaar worden gepasseerd. Alvorens het kind terug te plaatsen verdient het horen van het kind speciale aandacht. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat een kind ook non-verbaal duidelijk kan maken wat in zijn/haar belang is. Zo kon in de zaak Levin tegen Zweden uit het gedrag van de kinderen worden opgemaakt dat het voor de (verdere) ontwikkeling van de kinderen noodzakelijk was om het contact tussen de (biologische) moeder en de kinderen te beperken. Voor, tijdens en na het bezoek van de (biologische) moeder waren de kinderen namelijk erg angstig, ze moesten veel bedplassen, hadden nachtmerries en er was een aanzienlijke achteruitgang in de ontwikkeling te constateren.¹¹⁶

¹¹² Par. 69 EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen).

¹¹³ Par. 69 EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen).

¹¹⁴ Par 70 EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen).

¹¹⁵ Zie noot Forder bij EHRM 22 november 2010, appl. no. 16318/07 (Moretti & Benedetti/ Italië) en UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹¹⁶ Par. 65 EHRM 24 september 2012, appl. no. 35141/06 (Levin/ Zweden).

Dat het belangrijk is de mening van het kind serieus te nemen bewijst het EHRM onder meer in de zaak Aune tegen Noorwegen. In deze zaak is de mening van het kind als een belangrijk ondersteunend argument gebruikt bij de beslissing of het kind bij de pleegouders kon blijven wonen.¹¹⁷ In de zaak Bronda tegen Italië wordt de mening van het kind uiterst serieus genomen. Het feit dat het kind veertien jaar oud is en duidelijk kenbaar heeft gemaakt dat ze bij haar pleegouders wil blijven heeft het EHRM zwaar laten wegen.¹¹⁸

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de belangen van de (biologische) ouders niet per definitie hetzelfde zijn als de belangen van het kind. Het EHRM lijkt het uitgangspunt dat, de Staat de positieve verplichting heeft er alles aan te doen om het kind zo snel mogelijk te herenigen met de (biologische) ouders, los te hebben gelaten. Vanaf halverwege de jaren '90 wordt door het EHRM veel meer aandacht besteed aan wat per specifiek geval daadwerkelijk in 'het belang van het kind' is. Gesteld kan worden dat de herenigingsdoelstelling steeds meer plaats maakt voor een continuïteitsdoelstelling. Het belang van het kind, geconcretiseerd door de wenselijkheid van stabiliteit en continuïteit in de opvoeding heeft tot gevolg dat het EHRM vaker het gezinsleven tussen het kind en zijn/haar pleegouders laat prevaleren boven het recht van de (biologische) ouders op (ongestoord) gezinsleven met hun kind.

Vanaf medio jaren '90 spelen, bij de beslissing tot verblijf van een kind in een pleeggezin, naast de wenselijkheid van stabiliteit en continuïteit, ook andere factoren een belangrijke rol: de duur van de plaatsing, de mate van gehechtheid, de mogelijkheid van trauma bij terugplaatsing en de mogelijkheid van positieve ontwikkeling bij een verblijf in het pleeggezin. Ook lijkt het EHRM steeds meer de mening van het kind in acht te nemen bij de beslissing of het kind teruggeplaatst dient te worden.

In het volgende hoofdstuk zal duidelijk worden op welke wijze het VN-Kinderrechtencomité 'het belang van het kind' concretiseert en in hoeverre de (huidige) benadering van het EHRM betreffende het belang van het kind *na* de beslissing tot pleeggezinplaatsing, aansluit bij de zienswijze van het VN-Kinderrechtencomité.

¹¹⁷ EHRM EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen).

¹¹⁸ Par. 62 EHRM 9 juni 1998, appl. no. 22430/93 (Bronda/ Italië).

H3: HET VN-KINDERRECHTENCOMITÉ & HET BELANG VAN HET KIND

Op 2 september 1990 is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK), waarin de (specifieke) rechten van het kind zijn neergelegd, in werking getreden. Dit verdrag heeft een hoge status binnen het internationale recht, aangezien bijna alle landen van de wereld dit verdrag hebben geratificeerd. Elk kind dat zich bevindt onder de rechtsmacht van de verdragsstaat heeft recht op de verwezenlijking van zijn/haar rechten uit het IVRK.¹¹⁹ Om toezicht te houden op de naleving van het IVRK is het VN-Kinderrechtencomité (hierna: het Comité) ingesteld. Onlangs heeft het Comité General Comment nummer 14 uitgebracht, waarin het begrip ‘het belang van het kind’ wordt verduidelijkt. Voornamelijk met behulp van deze General Comment zal er onderzocht worden in hoeverre de benadering van het EHRM, betreffende ‘het belang van het kind’ *na* de beslissing tot pleeggezinplaatsing, aansluit bij de invulling die het Comité geeft aan ‘het belang van het kind.’

3.1. Het Comité & het belang van het kind algemeen

Bij het lezen van General Comment nummer 14 wordt direct duidelijk dat het Comité geen antwoord geeft op de vraag wat *het beste is voor* het kind in een bepaalde situatie. Het Comité tracht louter het begrip ‘het belang van het kind’, dat neergelegd is in art. 3 IVRK, nader in te vullen.¹²⁰ Alvorens te kunnen beoordelen wat in het belang van het kind is, is het volgens het Comité belangrijk te realiseren dat het IVRK een holistische benadering behoeft. In casu betekent dit dat ‘het belang van het kind’ (art. 3 IVRK) in samenhang dient te worden gelezen met de andere artikelen uit het IVRK.

Over ‘het belang van het kind’ staat in art. 3 IVRK het volgende geschreven :

‘In all actions concerning children, the best interests of the child shall be a primary consideration.’¹²¹

De woorden ‘a primary consideration’ duiden, volgens het Comité op de sterke positie die de belangen van het kind innemen in het geval van conflicterende belangen.

¹¹⁹ Zie o.m.: M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012.

¹²⁰ Par. 11 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹²¹ De Nederlandse vertaling ‘de eerste overweging’ is onzorgvuldig gekozen, waardoor de suggestie wordt gewekt dat het belang van het kind altijd *de* eerste overweging dient te zijn.

Dat de belangen van het kind bijzondere aandacht verdienen is volgens het Comité te wijden aan de kwetsbaarheid en afhankelijkheid van een kind:

*'This strong position is justified by the **special situation of the child**: dependency, maturity, legal status and often voicelessness. Children have less possibility than adults to make a strong case for their own interests and those involved in decisions affecting them must be explicitly aware of their interests.'*¹²²

Uit het bovenstaande valt op dat de zienswijze van het Comité wat betreft de positie van 'het belang van het kind' overeenkomt met de benadering van het EHRM. Reeds in de zaak Johansen heeft het EHRM immers aangegeven dat extra gewicht dient te worden toegekend aan de belangen van het kind en dat de belangen van het kind de belangen van de ouders zelfs opzij kunnen schuiven.¹²³

Voorts benadrukt het Comité dat het belang van het kind een moeilijk definieerbaar begrip is. Het is namelijk een dynamisch begrip en het dient op het niveau van het individueel kind beoordeeld te worden.¹²⁴ Dit sluit eveneens aan bij de benadering van het EHRM waarin wordt aangegeven dat wat in het belang van het kind is per specifiek geval dient te worden beoordeeld aangezien het afhangt van veel factoren zoals; *de leeftijd, rijpheid, de betrokkenheid van ouders, omgeving en ervaringen.*¹²⁵

[3.2 Het Comité & de concretisering van 'het belang van het kind'](#)

Hoewel het Comité aldus geen antwoord geeft op de vraag *wat het beste is voor het kind* in een bepaald geval, formuleert zij echter wel in General Comment nummer 14 elementen die in acht moeten worden genomen bij de concretisering van het belang van het kind. Niet alle elementen zullen bij elke zaak even relevant zijn. In hoeverre elk element in acht moet worden genomen hangt met name af van de te nemen beslissing, de betreffende zaak en de omstandigheden van het geval.¹²⁶ In de volgende paragrafen zullen alleen de relevante elementen met betrekking tot dit onderzoek aan de orde komen.

¹²² Par 37 en 39 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹²³ Zie paragraaf 2.1.

¹²⁴ Par 32 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹²⁵ Zie paragraaf 2.1.

¹²⁶ Par. 50 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

3.2.1 Bescherming gezinsleven van het kind

Het Comité benadrukt dat het gezin de kern van de samenleving is en dat het in ‘het belang van het kind’ is om op te groeien in een gezin. Ook in de preambule van het IVRK wordt aangegeven dat voor de volledige en harmonische ontplooiing van zijn of haar persoonlijkheid, het kind dient op te groeien in een gezinsomgeving, in een sfeer van geluk, liefde en begrip.¹²⁷ Het gezinsleven van het kind dient om deze reden zoveel mogelijk te worden gewaarborgd.¹²⁸ Echter, kent naar het oordeel van het Comité de term ‘gezin’ een ruime interpretatie. Onder het gezin kan namelijk ook het gezinsleven worden verstaan dat het kind heeft met zijn/haar pleegouders.¹²⁹

In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat het EHRM deze opvatting deelt. Als het kind geruime tijd in een pleeggezin verblijft kan hij/zij immers gezinsleven ontwikkelen met zijn/haar pleegouders. Het kind kan zodanig gehecht raken en een sterke band ontwikkelen met de pleegouders dat het in het belang van het kind kan zijn dat het *gezinsleven met de pleegouders* effectief wordt beschermd. Dit heeft tot gevolg dat voor het welzijn van het kind, het gezinsleven met de pleegouders dient te prevaleren boven het gezinsleven met de (biologische) ouders.

Als het kind gescheiden wordt van zijn/haar (biologische) ouders is het volgens het Comité belangrijk dat het kind de familiebanden behoudt.¹³⁰ In tegenstelling tot art. 8 EVRM is in art. 9 lid 3 IVRK het *recht op omgang en regelmatig contact* van het kind met zijn/haar (biologische) ouders in geval van een scheiding, expliciet opgenomen. Desalniettemin is de intensiteit van het contact met de (biologische) ouders na een pleeggezinplaatsing, naar het oordeel van het Comité, afhankelijk van ‘*the quality of the relationships and the need to retain them*’.¹³¹

Wederom kan er vastgesteld worden dat de benadering van het EHRM aansluit bij deze zienswijze van het Comité. Zoals eerder naar voren is gekomen is het EHRM ook van mening dat het belangrijk is dat het kind zijn/haar familiebanden behoudt. Het EHRM geeft de Staat bovendien een kleine beoordelingsruimte als het gaat om het beperken van het contact tussen het kind en zijn/haar (biologische) ouders.

¹²⁷ Par. 59 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹²⁸ Zie ook art. 16 IVRK.

¹²⁹ Par. 59 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹³⁰ Tenzij dit niet in belang van het kind is. Zie par. 60 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹³¹ Par. 65 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

Bij het volledig stopzetten van het contact zijn zelfs ‘particular strong reasons’ vereist. In de jurisprudentie van het EHRM is ook terug te vinden dat de intensiteit van het contactbehoud afhankelijk is van de omstandigheden van het geval. Zo oordeelde het EHRM in de zaak K. en T. tegen Finland dat het bezoekrecht van de (biologische) ouders van slechts één keer per maand, gezien het feit dat de kinderen reeds vele jaren gescheiden waren van hun (biologische) ouders, niet onredelijk was in het licht van het actuele belang van de kinderen.¹³²

3.2.2 Welzijn van het kind

Het welzijn van het kind is een belangrijk element voor de concretisering van het begrip ‘het belang van het kind’. Onder ‘welzijn’ dient volgens het Comité te worden verstaan:

‘ (...) their basic material, physical, educational and emotional needs, as well as needs for affection and safety.’¹³³

Uit het bovenstaande kan worden opgemaakt dat het in het belang van het kind is dat er rekening wordt gehouden met zijn/haar verschillende ontwikkelingsbehoeften. Onder deze ontwikkelingsbehoeften behoort volgens het Comité de ‘emotionele zorg’ tot de basisbehoeften van elk kind. Deze zogenaamde ‘emotionele zorg’ is essentieel voor een *veilige hechting* van een kind aan zijn/haar verzorgers.¹³⁴ Een veilige hechting is vervolgens fundamenteel voor een goede ontwikkeling van het kind.¹³⁵ Om te zorgen dat een kind zich veilig kan hechten is, naar het oordeel van het Comité, het van uiterst belang dat het kind opgroeit in een stabiele en liefdevolle leefomgeving.¹³⁶

Uit de jurisprudentie van het EHRM is op te merken dat de laatste jaren steeds meer aandacht wordt besteed aan de *mate van gehechtheid* van het kind bij de beslissing het kind al dan niet terug te plaatsen naar de (biologische) ouders. Het EHRM benadrukt in haar jurisprudentie steeds meer dat het voor de ontwikkeling van het kind belangrijk is dat een stabiele omgeving wordt gewaarborgd.¹³⁷

¹³² Par. 176 EHRM 27 april 2000, appl. no. 25702/94 (K&T / Finland).

¹³³ Par. 71 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹³⁴ Par. 72 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹³⁵ Zie theorie J. Bowlby: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Hechting_\(psychologie\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Hechting_(psychologie)), bezocht op 25 mei 2014.

¹³⁶ Par. 71 en 72 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹³⁷ Par. 64 EHRM 24 september 2012, appl. no. 35141/06 (Levin/ Zweden).

3.2.3 Veilige leefomgeving

Niet alleen een stabiele leefomgeving is in het belang van het kind, een kind dient ook op te groeien in een *veilige* leefomgeving. Het Comité benadrukt dat op grond van art. 19 IVRK de Staat het kind dient te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk en geestelijk geweld.¹³⁸ Gesteld kan worden dat deze bescherming des te sterker geldt wanneer kinderen door de overheid uit huis worden geplaatst.¹³⁹ De beslissing tot pleeggezinplaatsing dient, naar het oordeel van het Comité, daarom ook zorgvuldig te worden geanalyseerd.¹⁴⁰ Hierbij dient er als het ware ook een ‘risicotaxatie’ te worden gemaakt wat betreft de mogelijke schade (psychische schade) die kan optreden als het kind langdurig wordt gescheiden van zijn/haar (biologische) ouders.¹⁴¹

Wat betreft de veilige leefomgeving van het kind, na het uitspreken van een kinderbeschermingsmaatregel, is in de jurisprudentie van het EHRM terug te vinden dat het EHRM van mening is dat de Staat de positieve verplichting heeft toezicht te houden op de situatie van het kind binnen het pleeggezin. Wat betreft de inschatting van de risico’s als het kind langdurig wordt gescheiden van zijn/haar ouders wordt in zaken omtrent pleeggezinplaatsingen nauwelijks aandacht aan besteed. Bij de bestudering van de jurisprudentie heb ik *louter* in de ‘pleeggezinzaak’ Görgülü tegen Duitsland terug kunnen vinden dat het EHRM zich hierover expliciet uitlaat.¹⁴² Mijns inziens is dit een grote tekortkoming. Op de hoogte zijn van de gevolgen die per specifiek geval kunnen optreden draagt bij aan het nemen van beslissingen die in het belang van het kind zijn.

3.2.4 Het Comité over het belang van het hoorrecht

Om te zorgen dat beslissingen daadwerkelijk ‘in het belang van het kind’ worden genomen is het tevens belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan de mening van het kind. Het Comité benadrukt dat het kind nooit aangezet of gedwongen mag worden zijn mening te uiten. Het kind heeft geen plicht, maar *een recht* om gehoord te worden.¹⁴³

¹³⁸ Par. 73 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

Zie ook: UN General Comment No. 13, *The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13.

¹³⁹ Zie onder paragraaf 1.3.1 en noot 70.

¹⁴⁰ Par. 84 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹⁴¹ Vloeit voort uit: Par. 74 Par. 73 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹⁴² Zie onder paragraaf 2.1.

¹⁴³ Par. 16 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

Dit recht om gehoord te worden is te vinden in artikel 12 IVRK.¹⁴⁴ In dit artikel staat dat ‘*elk kind het recht heeft zijn/haar mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen*’.

Hieruit kan worden opgemaakt dat óók bij de beslissing tot hereniging met de (biologische) ouders het kind dient te worden gehoord. Dit wordt overigens ook bevestigd door het Comité in General Comment nummer 12 waarin wordt aangegeven dat de mening van het kind in acht dient te worden genomen bij beslissingen ‘*regarding placement in foster care or homes, development of care plans and their review*.’¹⁴⁵

Voorts is het Comité van oordeel dat er geen leeftijdsgrens aan art.12 IVRK mag worden verbonden; kinderen van alle leeftijden dienen in de gelegenheid te worden gesteld hun mening te uiten.¹⁴⁶ Zeer jonge kinderen zijn ook in staat hun mening kenbaar te maken. Het is aan de Staat om deskundigheid te bevorderen als het gaat om het kunnen omgaan met alle vormen van meningsuiting.¹⁴⁷ Dit sluit aan bij het overige uit art. 12 IVRK, namelijk dat ‘*aan de mening van het kind passend belang dient te worden gehecht in overeenstemming met zijn/haar leeftijd en rijpheid*’.¹⁴⁸

Mijns inziens is het zeer belangrijk dat de mening van het kind wordt betrokken bij de beslissing tot hereniging. Naast het feit dat ‘het belang van het kind’ hierdoor geconcretiseerd kan worden, kan ik me voorstellen dat als het kind daadwerkelijk wordt betrokken bij het beslissingsproces hij/zij zich meer in de te nemen maatregelen zal kunnen vinden. Dit zal er vervolgens voor kunnen zorgen dat de maatregelen een positievere uitwerking hebben op (de ontwikkeling van) het kind. Uit onderzoek blijkt dat jongeren het zelf ook belangrijk vinden om te worden betrokken bij het beslissingsproces rondom de (pleeggezin)plaatsing.¹⁴⁹ Graag zouden zij willen dat aan hen apart en openlijk wordt gevraagd naar hun gevoelens en wensen, alvorens tot een beslissing omtrent de plaatsing over te gaan.¹⁵⁰ Om te zorgen dat het kind en eigen mening kan vormen en de mening voldoende serieus wordt genomen, is het van belang dat het kind voldoende wordt geïnformeerd. Om deze reden dient het kind in de gelegenheid te worden gesteld om alle informatie te vergaren die hij/zij nodig heeft.¹⁵¹

¹⁴⁴ Hoewel dit niet letterlijk in art 12 IVRK staat, omvat dit artikel tevens het recht op participatie.

Zie hierover: par. 13 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹⁴⁵ Par. 54 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹⁴⁶ Par. 21 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹⁴⁷ Par. 21 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹⁴⁸ Par. 53 UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.

¹⁴⁹ Zie onderzoek Q4C: F. van Beek e.a., *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009.

¹⁵⁰ F. van Beek e.a., *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009, p. 31-33.

¹⁵¹ F. van Beek e.a., *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009, p. 93-94. Zie ook art. 13 IVRK.

Ik sluit me aan bij het Comité dat de mening van het kind ook toegevoegde waarde kan hebben:

*‘The views expressed by children **may add relevant perspectives and experience** and should be considered in decision-making, policymaking and preparation of laws and/or measures as well as their evaluation’.*¹⁵²

De laatste jaren wordt er door het EHRM, in zaken omtrent pleeggezinplaatsingen, steeds meer waarde gehecht aan de mening van het kind. Zo is in de zaak Levin tegen Zweden aandacht besteed aan de non-verbale communicatie van het zeer jonge kind en is in de zaak Bronda tegen Italië de mening van het kind mede bepalend geweest voor de beslissing tot terugplaatsing.

Mijns inziens sluit het EHRM aldus steeds meer aan bij de zienswijze van het Comité. Echter dient het EHRM in haar jurisprudentie, naar mijn mening, nog meer nadruk te leggen op het feit dat het van fundamenteel belang is om kinderen actief te betrekken bij beslissingen die hen aangaan. Het is nu zaak om door het EHRM staten bewuster te maken van het feit dat de mening van het kind onlosmakelijk verbonden is met het belang van het kind.¹⁵³

3.3 Conclusie

In dit hoofdstuk is naar voren gekomen op welke wijze het Comité invulling geeft aan ‘het belang van het kind’. Aan de hand van verschillende elementen tracht het Comité zoveel mogelijk dit begrip te concretiseren. Dit hoofdstuk heeft duidelijk gemaakt dat de benadering van het EHRM op veel punten overeenkomt met de invulling die het Comité geeft aan het belang van het kind. Net als het Comité is het EHRM van mening dat aan ‘het belang van het kind’ extra gewicht toegekend dient te worden en dat in het geval van conflicterende belangen, het belang van het kind voorrang verdient. Voorts is in de jurisprudentie terug te zien dat het EHRM net als het Comité van oordeel is dat het belangrijk is dat het pleegkind contact blijft houden met de (biologische) ouders maar dat de intensiteit van het contact afhangt van de omstandigheden van het geval.

¹⁵² Par. 12 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

¹⁵³ Zie ook par. 74 UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.

Verder is het volgens het Comité zeer belangrijk dat voor het welzijn van het kind er rekening wordt gehouden met de ontwikkelingsbehoeften van het kind. Emotionele zorg behoort tot de basisbehoeften van elk kind. Het EHRM lijkt sinds medio jaren '90 hier steeds meer rekening mee te houden. Zo wordt onder meer de mate van gehechtheid vaker betrokken bij de beslissing tot hereniging.

Alhoewel het thans lijkt alsof het EHRM in haar jurisprudentie de zienswijze van het Comité geheel opvolgt, zijn er mijns inziens wel degelijk elementen waar het EHRM in haar jurisprudentie meer aandacht aan zou kunnen besteden. Zo zou het EHRM in haar jurisprudentie zowel meer nadruk kunnen leggen op het belang van de zogenaamde 'risicotaxatie', als op het feit dat de mening van het kind onlosmakelijk verbonden is met 'het belang van het kind'.

H4: VN-RICHTLIJNEN VOOR ALTERNATIEVE ZORG VOOR KINDEREN & HET BELANG VAN HET KIND

Op 20 november 2009 verschenen door de Algemene vergadering van de VN, de Richtlijnen voor de Alternatieve Zorg. Deze VN-Richtlijnen zijn een praktische vertaling en uitwerking van de rechten van kinderen in alternatieve zorg, zoals vastgelegd in het IVRK.¹⁵⁴ Bij het lezen van deze Richtlijnen valt meteen op dat de inhoud op veel punten overeenkomt met de zienswijze van het Comité in General Comment nummer 14. Om deze reden zullen in dit hoofdstuk voornamelijk de punten aan bod komen die door de VN-Richtlijnen, in tegenstelling tot General Comment nummer 14, wat specifiek en uitgebreider worden behandeld. Verder zal ook in dit hoofdstuk gekeken worden in hoeverre er overeenkomsten zijn te vinden tussen de benadering van het EHRM betreffende het belang van het kind *na* de beslissing pleeggezinplaatsing en de inhoud van deze Richtlijnen.

4.1 De verantwoordelijkheid van de Staat voor het welzijn van het kind

De VN-Richtlijnen zijn heel duidelijk wat betreft de verantwoordelijkheid van de Staat. Als een kind, om welke reden dan ook, niet meer bij zijn/haar (biologische) ouders kan blijven wonen dient de Staat het kind ook te verzekeren van de zorg die hij/zij nodig heeft.¹⁵⁵ Als er wordt besloten het kind te plaatsen in een pleeggezin is het de taak van de Staat om toezicht te houden op de veiligheid¹⁵⁶, welzijn en ontwikkeling van het kind binnen een pleeggezin.¹⁵⁷ Voorts dient de pleeggezinplaatsing regelmatig te worden geëvalueerd, het liefst om de drie maanden. Dit impliceert dat de scheiding tussen het kind en de (biologische) ouders niet langer dan noodzakelijk dient te duren.¹⁵⁸ Bovendien geven de VN-Richtlijnen ook expliciet aan dat het belangrijk is regelmatig de vraag te stellen of de pleeggezinplaatsing *nog* ‘noodzakelijk’ en daarbij (nog) in het belang van het kind is. Echter is het is voor de beantwoording van deze vraag essentieel dat er zowel gekeken wordt naar de ontwikkeling binnen het oorspronkelijke gezin als naar de persoonlijke ontwikkeling en behoeften van het kind binnen het pleeggezin.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Voor meer informatie over de tandstandkoming van deze richtlijnen zie: M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012, p. 105.

¹⁵⁵ Par. 5 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁵⁶ Par. 91 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁵⁷ Par. 5 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁵⁸ Par 66 Par. 5 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁵⁹ Par 66 Par. 5 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

In de jurisprudentie van het EHRM is naar voren gekomen dat er van de Staat verwacht wordt de oorspronkelijke gezinssituatie van het kind regelmatig te evalueren. Echter wordt in de jurisprudentie van het EHRM, in tegenstelling tot wat er in de VN-Richtlijnen staat, geen specifieke termijn verbonden aan deze evaluatie. Mijns inziens is het voor te stellen dat, indien de oorspronkelijke gezinssituatie is hersteld en de (biologische) ouders (weer) in staat worden geacht het kind te verzorgen en op te voeden, de drie maanden termijn kan bijdragen aan een snellere hereniging met de (biologische) ouders. Op dit punt sluit de benadering van het EHRM aldus (nog) niet helemaal aan bij deze VN-Richtlijnen.

Voorts wordt er in de recente jurisprudentie van het EHRM naar mijn mening wel (steeds meer) stil gestaan bij de *actuele* ontwikkeling en behoeften van het kind. Immers is op basis hiervan door het EHRM herhaaldelijk vastgesteld dat het *niet* in het belang van het kind is om te worden herenigd met zijn/haar (biologische) ouders.¹⁶¹

[4.2 De behoefte van het kind aan een veilige, stabiele en ondersteunende omgeving](#)

De VN-Richtlijnen geven tevens aan dat een veilige, stabiele en ondersteunende omgeving essentieel is voor een veilige hechting en een goede ontwikkeling van het kind.¹⁶² Als een kind in een pleeggezin wordt geplaatst dient hier tevens rekening mee te worden gehouden. Voorkomen dient te worden dat als het kind eenmaal in een pleeggezin verblijft hij/zij veelvuldig wordt verplaatst naar een ander pleeggezin. Als het kind veelvuldig wordt verplaatst krijgt hij/zij namelijk niet de kans om zich veilig te hechten en dit kan de (positieve) ontwikkeling van het kind verstoren.¹⁶³

De (positieve) ontwikkeling van het kind kan volgens de VN-Richtlijnen ook verstoord worden als er bij de plaatsing of verplaatsing van het kind geen rekening wordt gehouden met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind.¹⁶⁴ In de jurisprudentie van het EHRM heb ik niet kunnen achterhalen of bij de pleeggezinplaatsingen voldoende rekening is gehouden met de achtergrond van het kind. Het belang hiervan wordt door het EHRM ook niet, in de door mij bestudeerde jurisprudentie, benadrukt. Wel geeft het EHRM aan dat bij de plaatsing en of verplaatsing van een kind in een pleeggezin rekening dient te worden gehouden met zijn/haar ontwikkelingsbehoeften.¹⁶⁵ Om te zorgen dat het kind zich binnen een pleeggezin goed kan ontwikkelen en geen identiteitsconflict krijgt is het mijns inziens essentieel dat er rekening wordt gehouden met de achtergrond van het kind.

¹⁶¹ Zie hoofdstuk 2.

¹⁶² Zie met name: N. Cantwell e.a., *Moving Forward: Implementing the 'Guidelines for the Alternative Care of Children'*, UK: Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland 2012, p. 72.

¹⁶³ Par. 59 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁶⁴ Zie ook art. 20 lid 3 IVRK.

¹⁶⁵ Zie paragraaf 2.3.2.

Uit de VN-Richtlijnen komt ook duidelijk naar voren dat het belangrijk is dat het doel van de pleeggezinplaatsing al in een vroeg stadium zo duidelijk mogelijk is.¹⁶⁶ Hieruit kan worden afgeleid dat het voor het kind ook belangrijk kan zijn om een bepaalde zekerheid te hebben over zijn/haar toekomst. Mijns inziens dient het kind zo snel mogelijk op de hoogte te worden gesteld over of een hereniging met zijn/haar (biologische) ouders op korte of lange termijn (überhaupt) mogelijk is en/ of het in zijn/haar belang is.

Het EHRM laat zich de laatste jaren steeds meer uit over de wenselijkheid van een stabiele opvoedsituatie.¹⁶⁷ Het EHRM heeft zelfs aangegeven dat een terugplaatsing na een lange tijd of na frequente overplaatsingen schadelijk kan zijn voor het kind.

Wat betreft het doel van de pleeggezinplaatsing, uit de jurisprudentie van het EHRM is niet te achterhalen of het kind en de betrokkenen in kwestie al vanaf de beslissing tot pleeggezinplaatsing voldoende geïnformeerd worden over de (mogelijke) duur en het doel van de plaatsing. Mijns inziens is het belangrijk dat het EHRM staten zoveel mogelijk bewust maakt van het feit dat een duidelijk toekomstperspectief in het belang van het kind kan zijn. Hoe dan ook het EHRM benadrukt nog altijd dat het *uiteindelijke doel* van een pleeggezinplaatsing de hereniging met de (biologische) ouders *zou* moeten zijn. Dat het EHRM dit inmiddels niet meer als absoluut ziet is halverwege de jaren '90 duidelijk geworden door de toenemende invloed die de continuïteitsdoelstelling heeft gekregen in de jurisprudentie van het EHRM.

4.3 Vereisten voor de hereniging met de (biologische) ouders

De VN-Richtlijnen geven aan dat de hereniging met de (biologische) ouders zoveel mogelijk dient te worden bevorderd.¹⁶⁸ Ook volgens de VN-Richtlijnen mag een hereniging alleen plaatsvinden als dit in het belang van het kind is.¹⁶⁹ Als eenmaal vastgesteld is dat een hereniging mogelijk is dient de terugplaatsing naar de (biologische) ouder(s) *gelijkmatic* en *onder toezicht van professionele begeleiding* te gebeuren.¹⁷⁰

Wat betreft het bovenstaande kan er eveneens vastgesteld worden dat er overeenkomsten zijn met de benadering van het EHRM. Het EHRM heeft immers al in de zaak Johansen aangegeven dat de (biologische) ouders op grond van art. 8 EVRM geen aanspraak kunnen doen op maatregelen die de gezondheid en ontwikkeling van het kind kunnen schaden.¹⁷¹ Een hereniging kan aldus niet plaatsvinden als het belang van het kind zich ertegen verzet.

¹⁶⁶ Par. 62 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁶⁷ Zie paragraaf 2.3.2.

¹⁶⁸ Par. 49-52 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁶⁹ Par. 13 en 48 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁷⁰ Par. 48 en 51 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁷¹ Zie paragraaf 2.3.1.

Daarnaast heeft het EHRM al reeds in de zaak Hokkanen aangegeven dat een terugplaatsing niet altijd meteen kan geschieden; er kunnen ‘preparatory measures’ nodig zijn.¹⁷² Opvallend is dat het EHRM het heeft over ‘er *kunnen* ‘preparatory measures’ nodig zijn’, terwijl de VN-Richtlijnen duidelijk lijken te suggereren dat er voor een terugplaatsing *altijd* zorgvuldige voorbereiding nodig is.

In de zaak Moretti en Benedetti tegen Italië heeft het EHRM aangekaart dat de terugplaatsing, het kind een (nieuw) trauma kan veroorzaken. Mijns inziens zou het EHRM het belang van de zorgvuldige voorbereiding bij een terugplaatsing meer moeten benadrukken. Een gelijkmatige terugplaatsing onder professionele begeleiding zou mogelijk een trauma kunnen voorkomen en een goede (re)integratie in het oorspronkelijke gezin mogelijk maken.

Wat is nog meer nodig voor een goede (re)integratie van het kind in het oorspronkelijke gezin?

Ik vind het opmerkelijk dat ik in de jurisprudentie van het EHRM die ik heb bestudeerd voor dit onderzoek, niets heb kunnen terugvinden over het belang van *nazorg*. De VN-Richtlijnen geven aan dat nazorg essentieel is voor kinderen die uit huis zijn geplaatst.¹⁷³ Mijns inziens zou de Staat ook de positieve verplichting moeten hebben om te zorgen dat het kind goede nazorg krijgt. Op deze manier kan het kind goed (re)integreren in zijn/haar oorspronkelijke gezin.

Voor een goede (re)integratie in het oorspronkelijk gezin is het volgens de VN-Richtlijnen tevens belangrijk dat het kind tijdens zijn/haar pleeggezinplaatsing regelmatig contact blijft houden met zijn/haar (biologische) ouders.¹⁷⁴ Het contact tussen het kind en de (biologische) ouders dient tijdens de pleeggezinplaatsing daarom zoveel mogelijk te worden bevorderd.¹⁷⁵ Het EHRM lijkt het eens te zijn wat betreft ‘het contactbehoud’. Het EHRM heeft in haar jurisprudentie namelijk aangegeven dat de terugplaatsing van het kind bemoeilijkt kan worden als het kind nauwelijks of geen contact blijft houden met de (biologische) ouders.¹⁷⁶ De zaak Kopf en Liberda tegen Oostenrijk kan in casu niet onbesproken blijven. In deze zaak heeft het EHRM namelijk geoordeeld dat de (re)integratie van het kind in zijn/haar oorspronkelijke gezin tevens bemoeilijkt *kan* worden als na de terugplaatsing, het kind contact blijft houden met de pleegouders.

¹⁷² Zie paragraaf 1.3.1.

¹⁷³ Par. 130-135 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁷⁴ Par. 10 en 50 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁷⁵ Par. 80 UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

¹⁷⁶ Zie onder paragraaf 1.3.1.1.

Het feit dat het kind al meer dan drie jaar weer bij de (biologische) moeder woont en in de tussentijd geen enkele vorm van contact heeft gehad met de pleegouders, zorgt ervoor dat het niet in het belang van het kind is om nog contact te hebben met zijn/haar voormalige pleegouders.¹⁷⁷ Het EHRM sluit zich aan bij de nationale rechterlijke instantie dat contact met de pleegouders in dit geval ervoor zou zorgen dat het kind in een loyaliteitsconflict raakt.¹⁷⁸

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat uit de VN-Richtlijnen naar voren komt dat hereniging als doel van een pleeggezinplaatsing zoveel mogelijk nagestreefd dient te worden. Om te zorgen dat dit doel zo snel mogelijk bereikt wordt geven de VN-Richtlijnen, in tegenstelling tot het Comité en het EHRM, een drie maanden termijn aan de periodieke evaluatie van de oorspronkelijke gezinssituatie en de ontwikkeling van het kind binnen het pleeggezin.

Ook wordt in de VN-Richtlijnen benadrukt dat het doel van de pleeggezinplaatsing zo vroeg mogelijk duidelijk dient te zijn. Elk kind heeft behoefte aan zekerheid en stabiliteit. De ontwikkeling van het kind kan ook daarom, volgens de VN-Richtlijnen, worden verstoord als het kind veelvuldig wordt verplaatst naar een ander pleeggezin. Uit de jurisprudentie van het EHRM is niet op te maken of het kind en betrokkenen al in een vroeg stadium op de hoogte worden gesteld van het doel van de pleeggezinplaatsing. Wel lijkt het EHRM in haar recente jurisprudentie steeds meer rekening te houden met de behoefte van het kind aan zekerheid en stabiliteit.

Bij de plaatsing (of verplaatsing) van een kind in een pleeggezin dient, volgens de VN-Richtlijnen tevens rekening te worden gehouden met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind. Ook wat betreft dit punt is het uit de jurisprudentie van het EHRM moeilijk te achterhalen of de nationale autoriteiten zich hier voldoende aan houden. Wel kan er geconstateerd worden dat het EHRM het belang van 'het rekening houden met de achtergrond van het kind bij een plaatsing (of verplaatsing)' in de, door mij bestudeerde jurisprudentie, niet benadrukt.

¹⁷⁷ EHRM 17 januari 2012, appl.no. 1598/06 (Kopf & Liberda/ Oostenrijk).

Wellicht had het EHRM anders geoordeeld als er in de tussentijd nog wel contact was geweest tussen het kind en de pleegouders. De pleegouders hadden namelijk wel een sterke emotionele band met het kind.

¹⁷⁸ Par. 43 EHRM 17 januari 2012, appl.no. 1598/06 (Kopf & Liberda/ Oostenrijk).

Om de (re)integratie van het kind in zijn/haar oorspronkelijke gezin zo goed mogelijk te laten verlopen is het volgens de VN-Richtlijnen belangrijk dat het kind tijdens zijn/haar pleeggezinplaatsing regelmatig contact houdt met zijn/haar (biologische) ouders. Daarnaast is het belangrijk dat de terugplaatsing *gelijkmatig en onder toezicht van professionele begeleiding* gebeurt en dat er voldoende aandacht is voor nazorg.

In de jurisprudentie van het EHRM komt niet duidelijk naar voren dat het *altijd* belangrijk is dat de terugplaatsing gelijkmatig en onder toezicht van professionele begeleiding gebeurt. Ook geeft het EHRM in haar jurisprudentie te weinig aandacht aan het belang van nazorg voor uit huis geplaatste kinderen.

Nu duidelijk is geworden welke invulling de VN-Richtlijnen geven aan ‘het belang van het kind’ en in hoeverre deze invulling overeenkomt met de benadering van het EHRM, volgt thans een kritische reflectie op de benadering van het EHRM.

KRITISCHE REFLECTIE OP DE BENADERING VAN HET EHRM

Op het einde van dit onderzoek wil ik graag nog kort aandacht besteden aan de kritiek die door Jane Fortin wordt gegeven op de werkwijze van het EHRM.¹⁷⁹ Haar kritiek heeft mij namelijk doen reflecteren op het feit dat de zaken die ik voor dit onderzoek heb bestudeerd voornamelijk door de (biologische) ouders voor het EHRM zijn gebracht.¹⁸⁰ Dit heeft tot gevolg dat het EHRM op grond van *het recht van de (biologische) ouders* oordeelt of bijvoorbeeld de pleeggezinplaatsing of een beperking in het contact tussen de (biologische) ouders en het kind na een pleeggezinplaatsing gerechtvaardigd is in het licht van het tweede lid van art. 8 EVRM.

In dit onderzoek is duidelijk geworden dat het EHRM bij dergelijke beslissingen de belangen van het kind wel meeneemt. Echter blijft een grondige analyse van de mogelijke inbreuk op *de rechten van het kind* in de benadering van het EHRM achterwege. Zoals Fortin stelt, wordt hierdoor door het EHRM de indruk gewekt dat de (biologische) ouders rechten hebben en het kind louter belangen.¹⁸¹

Mijns inziens neemt het EHRM door de belangen van het kind te concretiseren kinderrechten wel *impliciet* in acht bij beslissingen omtrent pleeggezinplaatsingen. Zo kan er gesteld worden dat, in de zaken waarin het EHRM heeft geoordeeld dat het in het belang van het kind is om bij de pleegouders te blijven, er door het EHRM wel degelijk rekening is gehouden met het recht op (een goede) ontwikkeling van het kind zoals neergelegd in het tweede lid van art. 6 IVRK. Dat het EHRM de in geding zijnde rechten van het kind zoals neergelegd in het IVRK niet *expliciet* vermeldt is naar mijn mening wel een grote tekortkoming. Zoals het Comité in General Comment nummer 14 aangeeft is het voor de concretisering van ‘het belang van het kind’ essentieel dat art. 3 IVRK (het belang van het kind) in samenhang wordt gelezen met alle andere rechten uit het IVRK. Door de rechten van het kind in de jurisprudentie niet expliciet te vermelden wordt er onvoldoende rekening gehouden met het perspectief van het kind. Bovendien draagt deze ‘niet specificering van kinderrechten’ ook niet bij aan de versterking van de rechtspositie van het kind.

Tot slot, mijns inziens is het van uiterst belang dat er gerealiseerd wordt dat het IVRK een belangrijk instrument kan zijn om artikelen uit het EVRM te interpreteren waar het gaat om rechten van kinderen. Ik sluit me aan bij Alston en Tobin dat een aanvullende protocol bij het EVRM, betreffende de in achtname van de rechten van het kind zoals neergelegd in het IVRK, het EHRM zal aanzetten tot een betere waarborging van de rechten van het kind.¹⁸²

¹⁷⁹ Jane Fortin is hoogleraar aan de Sussex Universiteit en heeft onder meer veel geschreven over het familierecht.

¹⁸⁰ Dit heeft te maken met het feit dat kinderen veelal te klein zijn om zelf een procedure te starten.

Zie ook: J. Fortin, *Children's Rights and the Developing Law*, UK: Cambridge University Press 2009, p. 64.

¹⁸¹ Zie ook: J. Fortin, *Children's Rights and the Developing Law*, UK: Cambridge University Press 2009, p. 64-65.

¹⁸² Alston en Tobin zijn beiden hoogleraar in het recht en hebben verschillende artikelen gepubliceerd met

CONCLUSIE

Aan het begin van dit onderzoek is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

‘In hoeverre speelt de invulling die door het EHRM wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’ een rol bij de toepassing van de uit art. 8 EVRM voortvloeiende positieve verplichting(en) van staten om het recht op gezinsleven effectief te garanderen na de beslissing tot pleeggezinplaatsing, en komt deze invulling overeen met de invulling die door het VN-Kinderrechtencomité en de VN-Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’?’ Ter beantwoording van deze vraag is getracht uit de vaste jurisprudentie van het EHRM de, uit art. 8 EVRM voortvloeiende verplichting(en) van staten om het recht op gezinsleven effectief te garanderen, te achterhalen. Vervolgens is onderzocht op welke wijze het EHRM het begrip ‘het belang van het kind’ in haar jurisprudentie concretiseert en of de concretisering die aan ‘het belang van het kind’ wordt gegeven vanaf medio jaren ’90 de toepassing van de uit art. 8 EVRM voortvloeiende verplichtingen heeft veranderd. Tot slot is geanalyseerd of de benadering van het EHRM omtrent de rol en invulling van de ‘het belang van het kind’ overeenkomt met de invulling die door het Comité en de VN-Richtlijnen wordt gegeven aan ‘het belang van het kind’.

Gebleken is dat uit de vaste jurisprudentie van het EHRM naar voren komt dat als een kind in het kader van een kindbeschermingsmaatregel in een pleeggezin wordt geplaatst, de Staat de verantwoordelijkheid heeft om te zorgen dat het kind in een veilige omgeving terecht komt en de zorg en opvoeding krijgt die hij/zij nodig heeft. Deze verantwoordelijkheid brengt met zich mee dat de Staat de positieve verplichting toekomt om toezicht te houden op de situatie van het kind binnen het pleeggezin.

Voorts kan worden vastgesteld dat uit de vaste jurisprudentie van het EHRM tevens duidelijk naar voren komt dat het EHRM telkens benadrukt dat een pleeggezinplaatsing een tijdelijke maatregel is, die zodra de omstandigheden het toelaten dient te worden beëindigd. De Staat komt de positieve verplichting toe om alle nodige maatregelen te nemen *‘to facilitate family reunification as soon as reasonably feasible’*. De achterliggende gedachte hierbij is dat een kind bij zijn/haar (biologische) ouders thuis hoort. Zodra vastgesteld wordt dat het niet meer noodzakelijk is dat het kind in een pleeggezin verblijft, dient de hereniging zo snel mogelijk plaats te vinden.

Om ervoor te zorgen dat een pleeggezinplaatsing zo kort mogelijk duurt is het onder meer van belang dat er een periodieke evaluatie plaatsvindt van de oorspronkelijke gezinssituatie en van alle aspecten die verband houden met de pleeggezinplaatsing. Daarnaast is het voor de (re)integratie van het kind in zijn/haar oorspronkelijke gezin belangrijk dat het kind tijdens zijn/haar pleeggezinplaatsing contact blijft houden (in de vorm van omgang, correspondentie en telefoon) met zijn/haar (biologische) ouders.

Vanaf de tweede helft van de jaren 90 is er een omslagpunt geweest in de benadering van het EHRM. Het EHRM geeft in haar jurisprudentie aan dat 'de belangen van het kind' niet per definitie hetzelfde zijn als de belangen van de ouders. In verschillende recente zaken heeft het EHRM door de expliciete weging van 'het belang van het kind', het recht op gezinsleven van het kind met zijn/haar pleegouders doen laten prevaleren boven het recht op gezinsleven van de (biologische) ouders met hun kind. Het EHRM heeft sinds de nadere concretisering van 'het belang van het kind' haar zienswijze bijgesteld wat betreft de 'tijdelijkheid' van een pleeggezinplaatsing. Het EHRM is inmiddels van mening dat een hereniging met de (biologische) ouders *niet* altijd in 'het belang van het kind' is. Aan de hand van de wijze waarop het EHRM 'het belang van het kind' concretiseert kan er geconcludeerd worden dat deze concretisering ervoor heeft gezorgd dat de positieve verplichting van de Staat om er alles aan te doen om de hereniging tussen het kind en zijn/haar (biologische) ouders te realiseren, niet meer absoluut is. De 'herenigingsdoelstelling' lijkt vanaf medio jaren '90 steeds meer ruimte te maken voor een 'continuïteitsdoelstelling'. De factoren die het EHRM voornamelijk laat meewegen bij de beslissing tot (langer) verblijf van het kind in een pleeggezin zijn: de duur van de plaatsing, de mate van gehechtheid, de behoefte van het kind aan stabiliteit en continuïteit, de mogelijkheid van (positieve) ontwikkeling en de mening van het kind. Het EHRM heeft in haar recente jurisprudentie tevens haar standpunt aangepast wat betreft het contact tussen het kind en zijn/haar (biologische) ouders tijdens de pleeggezinplaatsing. De intensiteit van het contact, dient naar het oordeel van het EHRM, afhankelijk te zijn van de omstandigheden van het geval en van het feit of het belang van het kind zich er niet tegen verzet.

Wat betreft de overeenkomsten tussen de invulling van het begrip 'het belang van het kind' kan er gesteld worden dat op veel punten de invulling die door het EHRM wordt gegeven aan het belang van het kind overeenkomt met de invulling die door het Comité en de VN-Richtlijnen wordt gegeven aan 'het belang van het kind'.

Echter, zou mijns inziens het EHRM op bepaalde punten nog meer kunnen aansluiten bij de zienswijze van het Comité en de VN-Richtlijnen. Allereerst verdient het aanbeveling om staten te verplichten om meer onderzoek te doen naar de mogelijke effecten die bij het kind kunnen optreden als hij/zij langdurig wordt gescheiden van zijn/haar (biologische) ouders. Daarnaast is het mijns inziens belangrijk dat staten worden verplicht een termijn van 3 maanden te verbinden aan de periodieke evaluatie.

Deze drie maanden termijn kan ervoor zorgen dat de ontwikkeling van het kind beter gevolgd wordt en dat de (re)integratie van het kind in het oorspronkelijke gezin, bij een beslissing tot terugplaatsing, makkelijker verloopt.

Voorts dient door het EHRM te worden benadrukt dat de terugplaatsing *altijd* gelijkmatig en onder toezicht van professionele begeleiding dient te geschieden.

Staten dienen ook verplicht te worden om goede nazorg te regelen. Dit zal namelijk ook bijdragen aan een goede (re)integratie van het kind in het oorspronkelijke gezin.

Het belang van het hoorrecht van het kind dient tevens niet onderschat te worden. Kinderen zijn op allerlei manieren in staat om aan te geven wat in hun belang is. Het EHRM geeft in haar recente jurisprudentie steeds meer aandacht aan de mening van het kind. Het EHRM is mijns inziens goed op weg om het belang van het hoorrecht aan staten duidelijk te maken. Het is nu echter het moment dat ook bij alle verdragstaten het besef komt dat voor de invulling van ‘het belang van het kind’ de mening van het kind essentieel is.

Tot slot verdient het aanbeveling om een aanvullend protocol bij het EVRM toe te voegen betreffende de inachtneming van de rechten van het kind uit het IVRK. Op deze manier wordt het EHRM, naast het concretiseren van ‘het belang van het kind’, aangezet tot het specificeren en het afwegen van de rechten van het kind bij beslissingen die het kind aangaan.

Ongetwijfeld zal dit bijdragen aan de bewustwording van staten dat kinderen ook zelfstandige dragers zijn van rechten en dat de eerbiediging van de rechten uit het IVRK nodig is voor het nemen van een beslissing in het belang van het kind.

LITERATUURLIJST

Boeken:

Van Beek e.a. 2009

F. van Beek e.a., *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009.

Blaak e.a. 2012

M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012.

De Bruijn-Luckers 2014

M.L.C.C. De Bruijn-Luckers, 'Artikel 8 EVRM, Recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven', in: M.J.C. Koers & P.M.J. Vonken (red.), *Personen-en Familierecht (Tekst & Commentaar)*, Deventer: Kluwer 2012.

Dierickx 2005

L. Dierickx, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Fortin 2009

J. Fortin, *Children's Rights and the Developing Law*, UK: Cambridge University Press 2009.

Kilkelly 2001

U. Kilkelly, *Human rights handbooks no.1. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg: Council of Europe 2001.

Vande Lanotte e.a. 2005

J. Vande Lanotte e.a., *Handboek EVRM. Deel 1: Algemene beginselen*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Artikelen:

Van den Bergh, TOKK 2011, p. 1-17

P. Van den Bergh, 'Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen. Een analyse vanuit de theorie en de praktijk', *TOKK* 2011, afl. 3, p. 1-17.

Bruning, NJCM-Bulletin 2003, p. 625-640

M.R. Bruning, 'Bescherming van kinderen tegen huiselijk geweld als positieve verplichting van de staat', *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 5, p. 625-640.

Bruning e.a., NJCM-Bulletin 2013, p. 500-5014

M.R. Bruning e.a., 'Out of home out of right? Rechten van minderjarigen bij uithuisplaatsing', *NJCM-Bulletin* 2013, afl.4, p. 500-514.

Forder, *NJCM-Bulletin* 2003, p. 19-36

C.J. Forder, 'Het mensenrechtelijke hart van het familierecht: overzicht van de ontwikkelingen 1995-2002 (deel II)', *NJCM-Bulletin* 2003, afl. 1, p. 19-36.

Van der Zon, *FJR* 2013, p. 98-103

K.A.M. van der Zon, 'Kinderrechten in de pleegzorg- over continuïteit en veiligheid', *FJR* 2013, afl.4, p. 98-103.

[Jurisprudentie](#)

EHRM 7 december 1976, appl. no. 5493/72 (Handyside / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 10 juli 1978, appl. no. 8257/78 (X./ Zwitserland).
EHRM 13 juni 1979, appl. no. 6833/74 (Marckx / België).
EHRM 14 mei 1986, appl. no. 11418/85 (Jolie & Lebrun / België).
EHRM 17 oktober 1986, appl. no. 9532/81 (Rees / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 18 december 1986, appl. no. 9697/82 (Johnston / Ierland).
EHRM 8 juli 1987, appl. no. 9749/82 (W. / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 24 maart 1988, appl. no. 10465/83 (Olsson / Zweden nr. 1).
EHRM 21 juni 1988, appl. no. 10126/82 (Ärzte für das leben / Oostenrijk).
EHRM 21 juni 1988, appl. no. 10730/84 (Berrehab / Nederland).
EHRM 22 juni 1989, appl. no. 11373/85 (Eriksson / Zweden).
EHRM 25 februari 1992, appl. no. 12963/87 (Margareta & Andersson / Zweden).
EHRM 27 november 1992, appl. no. 13441/87 (Olsson/ Zweden no.2).
EHRM 9 februari 1993, appl. no. 16580/90 (Boyle / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 26 mei 1994, appl. no. 16969/90 (Keegan/ Ierland).
EHRM 23 september 1994, appl. no. 19823/92 (Hokkanen/ Finland).
EHRM 24 april 1996, appl. no. 22070/93 (Boughanemi / Frankrijk).
EHRM 7 augustus 1996, appl. no. 17383/90 (Johansen / Noorwegen).
EHRM 9 juni 1998, appl. no. 22430/93 (Bronda/ Italië).
EHRM 28 oktober 1998, appl. no. 23452/94 (Osman / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 28 oktober 1998, appl. no. 9993/82 (Söderbäck / Zweden).
EHRM 25 januari 2000, appl. no. 31679/96 (Ignacollo-Zenide/ Roemenië).
EHRM 13 juli 2000, appl. no. 39221/98 & 41963/98 (Scozzari & Giunta/ Italië).
EHRM 17 januari 2001, appl. no. 40031/98 (Gnahoré/ Frankrijk).
EHRM 27 april 2001, appl. no. 25702/94 (K&T / Finland).
EHRM 10 juli 2002, appl. no. 46544/99(Kutzner /Duitsland).
EHRM 11 juli 2002, appl. no. 28957/95 (Christine Goodwin / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 26 november 2002, appl. no. 33218/96 (E. e.a./ Verenigd Koninkrijk).
EHRM 14 januari 2003, appl.no. 27751/95 (K.A. / Finland).
EHRM 6 mei 2003, appl. no. 44306/98 (Appleby e.a. / Verenigd Koninkrijk).
EHRM 8 juli 2003, appl. no. 30943/96 (Sahin/ Duitsland).
EHRM 8 april 2004, appl.no. 11057/02 (Haase/Duitsland).
EHRM 26 mei 2004, appl. no. 74969/01 (Görgülü/ Duitsland).

EHRM 1 juni 2004, appl. no. 45582/99 (Lebbink / Nederland).
EHRM 30 mei 2006, appl. no. 34141/96 (R. / Finland).
EHRM 13 juli 2006, appl. no. 37284/02 (Lafargue/ Roemenië).
EHRM 21 december 2006, appl. no. 12643/02 (Moser / Oostenrijk).
EHRM 6 juli 2010, appl. no. 41615/07 (Neulinger & Shuruk/ Zwitserland).
EHRM 22 november 2010, appl. no. 16318/07 (Moretti & Benedetti/ Italië).
EHRM 11 april 2011, appl. no. 52502/07 (Aune/ Noorwegen).
EHRM 17 januari 2012, appl.no. 1598/06 (Kopf & Liberda/ Oostenrijk).
EHRM 24 september 2012, appl. no. 35141/06 (Levin/ Zweden).
EHRM 24 september 2012, appl. no. 4547/10 (Y.C./ Verenigd Koninkrijk).
EHRM 18 april 2013, appl. no. 7075/10 (Ageyevy/ Rusland).
EHRM 18 september 2013, appl. no. 28775/12 (R.M.S./ Spanje).
EHRM 26 november 2013, appl. no. 27853/09 (X./ Letland).

Regelgeving

UN General Comment No. 12, *On the right to be heard*, CRC/C/GC/12.
UN General Comment No. 13, *The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13.
UN General Comment No. 14, *On the right of the Child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, CRC/C/GC/14.
UN for the Alternative Care of Children, A/HRC/11/L.13, June 2009.

Rapportages

Cantwell e.a. 2012

N. Cantwell e.a., *Moving Forward: Implementing the 'Guidelines for the Alternative Care of Children'*, UK: Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland 2012.

Internet

<http://www.wikipedia.org>